

NÄHDÄ SE IHMINEN

Ohjaajana nuorten ja nuorten aikuisten taideprojektissa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeen Ammattikorkeakoulu, Ohjaustoiminnan Artenomi

syksy 2018

Karita Raikamo

Ohjaustoiminnan artenomi AMK
Visamäki

Tekijä	Karita Raikamo	Vuosi 2018
Työn nimi	NÄHDÄ SE IHMINEN - Ohjaajana nuorten ja nuorten aikuisten taideprojektissa	
Työn ohjaaja	Paula Rantamaa	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni aiheena oli tarkastella ohjaajan roolia nuorille ja nuorille aikuisille suunnatussa taideprojektissa. Työssä tutkittiin Hämeenlinnassa paikallisella tasolla tapahtuvaa taideohjausta, joka oli osa TOIMI-hanketta. Hanke teki yhteistyötä Ars-Häme ry:n kanssa, joka oli palkannut taideohjausta varten kaksi hämeenlinnalaista taiteilijaa.

Opinnäytetyön päätavoitteena oli tiedon tuottaminen nuorten ohjaamisesta yhteisöllisessä taideprojektissa sekä lisäksi tarkastella sosiaalisesti sitoutunutta taidetoimintaa ja sen toteutumista taideohjaajan työssä. Tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten ohjata nuoria taideprojektissa sosiaalisen sitoutumisen hengessä?

Työn taustateoriassa perehdyttiin sosiaalisesti sitoutuneeseen taidetoimintaan ja sen rinnakkaiskäsitteisiin. Tutkimusmenetelminä käytettiin osallistuvaa havainnointia sekä teemahaastattelua. Havainnointiaineistoa kerättiin kolmen kuukauden ajan keväällä 2017. Tämän lisäksi aineistona olivat molempien ohjaajien yksilöhaastattelut.

Taiteilijat ohjasivat nuoria sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan hengessä. Nuoret tuottivat yhdessä työskentelemällä taideseinän, jonka aiheena oli Suomi100- juhlavuoden Yhdessä-teema. Taideseinä ripustettiin julkiseen tilaan Hämeenlinnan kauppakeskus Goodmaniin keväällä 2017. Ohjaamisessa korostuivat luottamus sekä tasavertainen ja avoin kanssakäyminen. Ohjaus tuotti uusia kohtaamisen tasoja ja edisti nuorten voimaantumista omassa elämässään.

Avainsanat Sosiaalinen sitouttaminen, sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta, nuorten voimaantuminen, taideseinä, yhteisöllisyys

Sivut 38 sivua, joista liitteitä 4 sivua

Bachelor of Culture and Arts (Degree Programme in Crafts and Recreation)

Visamäki

Author	Karita Raikamo	Year 2018
Subject	SEEING THE PERSON BEHIND THE NUMBER – Working as an instructor in art project for adolescents and young adults	
Supervisor	Paula Rantamaa	

ABSTRACT

The main subject of this Bachelor's thesis was to observe the role of the instructor in an art project aimed at adolescents and young adults.

This thesis examined art instruction in a local art project called TOIMI! in Hämeenlinna. TOIMI! project was cooperating with ARS-Häme association. They had hired two artists from Hämeenlinna to supervise young people in the spirit of socially engaged art. The main purpose was to create an art wall by working as a group. The art wall was displayed in spring 2017 in the public showroom located in the shopping center Goodman in Hämeenlinna. The motif of the wall was "TOGETHER", the theme of Finland's 100 years' anniversary.

The primary goal in this thesis was to increase the understanding of art instruction by experience and research. A secondary goal was to produce information about mentoring young people in a community art project and to observe socially engaged art, in order to understand how it is carried out in the work of the art instructor.

The theoretical background examines the socially engaged art and other related concepts. The main research question of the thesis was to clarify how to instruct young people in an art project in the spirit of social engagement.

The research methods used were participating observation and interviews. The material obtained from interviews and learning diaries of the instructors, was collected during three months in spring 2017. The theoretical background was obtained from literature and digital sources.

The results of the thesis confirmed that growing into the role of an art instructor and acquiring the required professional skills is a long process. It is also bound to the instructor's own identity and personality. The art instructor's ability to engage in open and equal dialogue enable a new level of mutual encounters with the young person, who has often experienced the patronizing and hierarchical support of the society as distressing and limited.

Keywords social engagement, social engaged art, art wall, social community, empowerment of the young people

Pages 38 pages including appendices 4 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TAIDeprojektin Tavoitteet.....	3
3	TYÖELÄMÄYHTEYS.....	4
	3.1 TOIMI!- hanke.....	4
	3.2 Ars-Häme ry.....	5
	3.3 Nuorten Taideseinäprojekti.....	6
4	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	7
	4.1 Nuorten taidon ja taiteen ohjaaminen.....	7
	4.2 Nuorten voimavaraistaminen taidetoiminnan avulla.....	8
	4.3 Sosiaalinen sitouttaminen taiteessa.....	9
	4.4 Sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta.....	11
	4.5 Sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan rinnakkaiskäsitteitä.....	12
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT.....	14
	5.1 Osallistuva havainnointi.....	14
	5.2 Haastattelu.....	15
	5.3 Aineiston käsittely ja litterointi.....	16
6	HAVAINTOJA TAIDeseinäprojekTista.....	17
7	TAIDeOHJAAJIEN KERTOMAA.....	19
	7.1 Ohjauksen lähtökohta ja tavoitteet.....	19
	7.2 Kohtaaminen, luottamus ja tekeminen.....	20
	7.3 Yksilön ja ryhmän voimavarojen vahvistaminen.....	21
	7.4 Yhteisen tilan luominen ja keskustelu.....	22
	7.5 Avoin vuoropuhelu ja sosiaalinen osallisuus.....	23
	7.6 Haasteellinen ja palkitseva ohjaus.....	25
8	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	26
9	POHDINTA.....	29

Liitteet

Liite 1 Havaintopäiväkirja

1 JOHDANTO

Oma kiinnostukseni yhteisöllistä taideseinäprojektia kohtaan on saanut alkunsa aikaisemmista työ- ja opiskeluprojekteista. Halusin yhdistää aiemman ammattini seinien pintakäsittelyn parissa hyvinvointiin ja ohjaamiseen.

Ohjaustoiminnan artemiopinnoissa olen tehnyt aiheeseen liittyviä projekteja. Esimerkkinä pääaineprojekti, jossa opiskelijaryhmänä toteutimme avaruusaiheisen teeman Hämeenlinnan Verkatehtaalle osana Lasten Taidefestivaali Hippaloita. Myös ryhmänä suunniteltu ja toteutettu koulutilan sisustus tuki ajatusta ympäristön, taiteen ja hyvinvoinnin yhdistämisestä.

Opintojen aikana pääsin myös mukaan Ulkoministeriön rahoittamaan Kulttuurivaihtoa käsityömenetelmin -hankkeeseen Tansaniassa vuonna 2011. Kolmen kuukauden toimintajakso sisälsi työpajatoiminnan Masai-naisten kanssa. Työpajassa teimme palmunlehtipunontaa, batiikkivärjäystä kangaille ja kookospähkinöiden työstöä. Eriyttävinä henkilökohtaisina opintojaksoina syvennyin Makonde-veistäjien työpajalla banaaninlehtituotteiden valmistukseen sekä Tingatinga-maalaukseen.

Aika Tansaniassa avasi ajatteluni mullistavasti ymmärtämään yhteisöllisen taiteenteon merkityksen. Alkeellisissa oloissa elävien yhteisöjen jäsenten ilo ja uskomaton yhteisöllisyys jakaa ja tehdä taidettaan tuntui monikerästävänsä sitä tekevien ihmisten elämänlaadun ja elämän ilon. Itselleni aukeni aivan uudella tavalla ajatukset mahdollisuudesta yhteisöllisestä taiteenteosta.

Nuorten voimavaraistaminen taidetoiminnan keinoin on otettu yhdeksi mahdollisuudeksi ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan nuoren syrjäytymisen ymmärtämiseksi tulisi ottaa huomioon hänen nykyisen elämän tilanteensa hyvinvoinnin vajeet ja niiden kasautuminen, mutta myös aikaisempien elämän vaiheiden rooli: selviämistä tukeneet ja syrjäytymisen riskiä lisänneet tekijät. Erilaiset suojaavat tekijät voivat turvata kasvua lukuisista riskeistä huolimatta. Näistä keskeisimpiä ovat muun muassa läheiset ihmissuhteet, harrastusmahdollisuudet, oikea-aikainen puuttuminen sekä kokemus omasta pärjäämisestä. Näissä kaikissa tekijöissä on tiedostettu yhteisöllisen taiteentekemisen merkitys. (THL n.d.)

Innostuneena olen seurannut sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan kehittymistä Kanta-Hämeen alueella ja sen puitteissa aloitettuja projekteja mahdollisuutena tavoittaa työelämästä syrjäytyneitä nuoria. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia ohjaajan työskentelyä nuorille ja nuorille aikuisille suunnatussa yhteisötaiteellisessa taideprojektissa, joka toteutet-

tiin sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan hengessä. Kohderyhmänä olivat nuoret ja nuoret aikuiset, jotka olivat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Tässä taideseinäprojektissa nuoret tuottivat yhdessä työskentelemällä taideseinän Hämeenlinnan kauppakeskus Goodmaniin. Taideseinän aiheena oli Suomi100-juhlavuoden YHDESSÄ-teema. Projektissa ohjaajina toimi kaksi hämeenlinnalaista taiteilijaa.

Osallistuin itse kerran viikossa yhteisöllisen seinämaalauksen tekemiseen ja samalla havainnoin prosessin etenemistä. Toteutin osallistuvaa havainnointia kevään 2017 ajan. Tein muistiinpanoja toiminnasta. Projektin päätyttyä haastattelin taideohjaajia. Haastattelut äänitin ja sen jälkeen litteroin haastattelut. Syksyn 2017 ja kevään 2018 ajan olen käyttänyt opinnäytetyön teoriamateriaalin keräämiseen, tutkimiseen ja kirjoittamiseen

Opinnäytetyöni aiheeseen liittyen Ars-Häme ry:n toiminnanjohtaja kuvaa nuorten ohjaamista näin:

”Ohjaajien rooli usein moniongelmaisten nuorten kohtaamisessa on monitahoinen. Taiteilijaohjaajien tavoitteena on saada nuorille onnistumisen kokemuksia ja tämän myötä olla tukemassa heidän itsetuntemuksensa ja itseluottamuksensa kasvua... Tekemisellä ja onnistumisen kokemuksilla ihminen pystyy keräämään itselleen rohkeutta varastoon, jota käyttää inhimillisten epävarmuuksien ja pelon tunteen kohdatessa. Jos onnistumisen kokemuksia omasta osaamisesta ei ole, ei synny myöskään halua tekemiseen.” (Ars-Häme ry 2015, 10.)

Se, miten tämä toteutui taideseinän teossa ja yleisesti ohjaustyön merkitys vastaavassa toiminnassa, on ja oli mielestäni erittäin tarkastelun arvoinen asia.

Opinnäytetyössäni tarkastelen ensin taideseinäprojektin tavoitteita, jonka jälkeen esittelen tarkemmin opinnäytetyön työelämäyhteyksiä. Tämän jälkeen etenen taideseinäprojektin teoreettisiin lähtökohtiin, joissa käsitteelen nuorten taidon ja taiteen ohjaamista yleisellä tasolla ja sen jälkeen alakäsitteitä yksittäisemmin.

Tämän jälkeen tutkimusosiossa käyn läpi menetelmät, joilla aineistoa olen kerännyt sekä tutkimuskysymykset. Tutkimusosiota seuraa tulososuus, jossa analysoin saamaani aineistoa teemoitellen. Opinnäytetyön lopussa on yhteenveto ja johtopäätökset sekä pohdinta.

2 TAIDEPROJEKTIN TAVOITTEET

Erilaiset pinnat, niiden valmistaminen sekä niiden yhdistäminen esimerkiksi ihmisen arkielämässä käyttämiin työelämän rakennuksiin, laitoksiin tai vaikkapa liikekeskuksiin tuottamaan uudenlaisia mielleyhtymiä, ovat olleet pitkään kiinnostukseni kohde. Lukuisat lavastustyöni ovat herättäneet ajatuksia siitä, että ihminen voisi kokea visuaalisen elämyksen kautta uudella tavalla ympäristöään. Vastavalmistunut lastensairaala on hyvä esimerkki siitä, miten värien ja maalausten käytöllä seinissä pystytään luomaan totutusta sairaalaympäristöstä täysin toisenlainen vaikutelma.

Opinnäytetyötäni aloittaessani pohdin omia lähtökohtiani ja kiinnostuksen kohteitani. Kuluneiden opiskeluvuosien aikana olen samanaikaisesti tehnyt töitä seinien pintakäsittelyn parissa. Tämä sai minut miettimään, millä tavoin voisin luontevasti yhdistää tämän hetkisen kiinnostukseni eri pintoihin ja hyvinvointiin.

Keväällä 2017 löytyi aiheeseen sopiva käynnistymässä oleva taideprojekti Hämeenlinnan Taidekasarmilla. Projektissa kaksi taiteilijaa ohjasi 18 – 29-vuotiaita nuoria yhteisöllisen taideteoksen toteuttamiseen. Projektin tavoitteena oli nuorten syrjäytymisen ehkäisy yhteisötaiteen keinoin. Mietin eri vaihtoehtoja, millä tavoin pystyisin lähestymään luontevasti tämän avulla opinnäytetyössäni kiinnostavia asioita. Keskustelin aiheesta ohjaavan opettajan kanssa sekä taideprojektin ohjaajien kanssa. Pohdin opinnäytetyötä ja kiinnittymistäni taideprojektiin myös Ars Hämeen toiminnanjohtajan kanssa.

Tavoitteena taideseinäprojektissä oli tuottaa noin 18 metriä pitkä maalaus, joka oli aiheeltaan nuorten näköinen läpileikkaus Suomen satavuotishistorian taide- ja kulttuurikenttään. Taideseinäprojektin tarkoituksena oli voimaantumisen ja osallisuuden kautta auttaa nuorta löytämään polkuja kouluun ja työelämään sekä samalla vahvistaa hänen osallisuuttaan yhteiskuntaan. Osallisuuden lisääntymisen myötä nuoren ympäristötietous ja kestävä kehityksen valinnat voivat myös lisääntyä.

Taideseinäprojekti kesti kolme kuukautta. Nuoret kokoontuivat kolmena päivänä viikossa tekemään maalausta neljän tunnin jaksoina. Teos oli valmis toukokuussa 2017 ja se ripustettiin yhdessä kauppakeskus Goodmanin ulkoseinälle nosturilla.

3 TYÖELÄMÄYHTEYS

Taideseinäprojektin syntymisen ja toteutumisen taustalla oli useampia eri tekijöitä ja vaikuttajia. Projektin tilaaja oli TOIMI! -hanke, joka halusi tuottaa matalan kynnyksen harrastustoimintaa nuorille ja nuorille aikuisille. TOIMI! -hanke tilasi palvelun Ars-Häme ry:ltä, jonka kautta myös taiteilijat palkattiin ohjaustyöhön Hämeen taiteilijaseurasta. Ars-Häme oli toteuttanut vastaavanlaisia projekteja aiemminkin Hämeenlinnassa, joista kerron tässä luvussa. Suomi100-hanke antoi taideseinäprojektin teokselle otsikon.

3.1 TOIMI!- hanke

TOIMI!- hanke oli alkanut 1.8.2015 ja sai loppunsa vuonna 2017. Sen pää-tarkoituksena oli toimia nuoren polkuna palveluihin toiminnallisen kuntoutuksen kautta. Toimintalinjana hankkeessa olivat köyhyyden torjunta ja sosiaalinen osallisuus. Erityistavoitteena oli parantaa työelämän ulkopuolelle jääneiden työ- ja toimintakykyä. Hankkeen tavoitteiksi oli myös nimetty kohtaaminen, yhteisen tilan luominen ja vuorovaikutus sekä luova ongelmanratkaisu ryhmätyönä.

Hankkeen aikana pyrittiin vahvistamaan ja kehittämään kolmannen sektorin ja julkisen puolen yhteistyötä nuorten palveluiden tuottamisessa ja nuorten jatko-ohjauksessa seuraavaan vaiheeseen. Hanke oli tarjonnut matalan kynnyksen harrastustoimintaa 17-29-vuotiaille nuorille Hämeenlinnan ja Hattulan alueella. Näistä osa oli toteutettu kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeilun sopimuksilla. Hankkeessa toiminta oli suunnattu parantamaan nuorten sosiaalista osallisuutta ja toimintakykyä toiminnallisuuden ja lähipalvelujen keinoin. Yhteistyökumppaneina hankkeessa olivat toimineet Ars Häme ry, Hämeen Setlementti ry ja Parolan Visa ry. Kohde-ryhmänä olivat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret. Hankkeen tarkoituksena oli, että se parantaisi sukupuolten välistä tasa-arvoa ja että erityisessä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten yhteiskunnallinen asema paranisi toiminnan tuloksena.

TOIMI!- hankkeessa oli toteutettu nuorten toiveiden mukaisesti harrastustoimintaa, jonka sisältönä oli mm. liikuntaa, kulttuuria ja taidetta. Hankkeessa toteutuneita harrastusryhmiä olivat muun muassa: roolipelikerho, elokuvakerho, pelikerho, konemusapaja ja koirakerho. Toimintaa toteutettiin Hämeenlinnan Nummi-Jukolassa, keskustassa ja Lammilla sekä Hattulassa.

Hankkeen projektipäällikkö kanssa juteltuani päällimmäiset sanat, jotka tulivat hänen sydämestään, oli nuorten voimaantuminen ja juurruttaminen. (Hankehakemus-moniste, Iiris Nurmo, Hämeenlinnan kaupunki)

3.2 Ars-Häme ry

TOIMI!-hankkeessa oli eri yhteistyötahoja, joista yksi oli Ars-Häme ry. Se on hämäläistaiteilijoiden 70-luvulla perustama yhdistys, jonka tavoitteena on edistää kuvataiteen asemaa ja ajaa hämäläisten taiteilijoiden ammatillisia ja taloudellisia etuja. Verkatehtaalla yhdistyksellä on toiminnassa Galleria Kone ja Taidelainaamo. Yhdistys on myös vuokrannut seitsemän vuotta sitten itselleen Hämeenlinnan kaupungilta Taidekasarmin, jossa työskentelee tällä hetkellä n. 40 taiteilijaa. Yhdistyksellä on paljon erilaista toimintaa ja se tekee yhteistyötä muiden yhteisöjen kanssa.

Ars Häme tuotti taidetta vuosien 2007-2012 välillä työvoimapolitiikan näkökulmasta. Yhdistys sai tukirahoitusta toimintaansa, jolla oli tarkoitus parantaa kantahämäläisten kuvataiteilijoiden toimintaedellytyksiä sekä työllistää ja tarjota työttömille sekä pitkäaikaistyöttömille työvalmennuspaikkoja. Rahoituksella mahdollistettiin taidelainaamon perustaminen sekä galleriatoiminnan aloittaminen. Vuonna 2010 yhdistys vuokrasi kaupungilta Taidekasarmin. Hanke mahdollisti monipuolisen toiminnan kehittymisen, koska monenlaisia tekijöitäkin oli mukana toiminnassa. (Hämeenlinnan taiteilijaseura n.d.)

Sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta rantautui Ars Hämeen toimintaan kahden taiteilijan mukana vuonna 2012 tuliaisena Skotlannin vierailultaan, jossa he tutustuivat käsitteeseen Impact Arts- nimisessä kollegatoiminnassa. Yhdistys halusi testata Skotlannin mallia ja saikin Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustusmäärärahalta palkattua vuodeksi 2013 yhden taiteilijakoordinaattorin kasaamaan toimintamallia Kuoma-nimisellä hankkeella (Kuvataiteilijat osaksi moniammatillista yhteistyötä). Kuoma-hankkeen ajatus oli jatkaa yhdistyksen rakenteen kehittämistä sosiaaliselle puolelle niin, että palkallisina työntekijöinä olisivat taiteilijat itse.

Toinen yhdistyksen hanke oli nimeltään Maku, maahanmuuttajat kulttuuripalveluihin-hanke, joka järjestettiin vuosina 2013-2014. Ars-Häme toimi sen toteuttajana ja hallinnoijatahona ja hanke oli Suomen kulttuurirahaston Hämeen rahaston. Tavoitteena sillä oli tutustuttaa kahden taiteilijan ohjauksella maahanmuuttajia hämäläisiin kulttuuripalveluihin ja suomalaiseen kulttuuriin vuoden aikana. (Ars-Häme ry 2015)

Tekemätön työ tehdyksi- hanke 2014 halusi kehittää sosiaalisesti sitoutunutta taidetoimintaa ja tarjota mukaan tulleille nuorille mahdollisuuden kokeilla omaa osaamistaan vuoden ajan. Tavoitteena oli saada onnistumisen kokemuksia nuorelle ja tukea hänen itseluottamustaan. Saada nuori kokemaan voimaantumista, mikä ehkäisee epävarmuuden ja syrjäytymisen syntymistä. (Ars-Häme ry 2015.)

3.3 Nuorten taideseinäprojekti

Tämä opinnäytetyö kytkeytyi Hämeen Taidekasarmilla toteutettuun taideseinään, jonka valmistaminen alkoi helmikuussa 2017. Seuraavassa tekstissä kerron tarkemmin tästä projektista ja käytän siitä nimitystä taideseinäprojekti. Taideseinäprojektiin haettiin alle 29-vuotiaita motivoituneita nuoria, joilla ei ollut vakinaista työ- tai opiskelupaikkaa. Tarkoituksena oli toteuttaa seinämaalaukset työkokeiluna nuorille TOIMI! -hankkeen puitteissa. Paikkoja projektiin oli avoinna 18 nuorelle.

Kolme kuukautta kestävässä projektissa ohjaajina toimi kaksi hämeenlinnalaisista kuvataiteilijaa, joilla oli jo vahvaa ohjauskokemusta ennestään nuorten kanssa toimimisesta.

Projekti alkoi seinämaalauksen kuvien suunnittelulla ja levyjen pohjamaalauksella. Nuoret yhteistuumin ohjaajien avustuksella valitsivat heidän ajatustensa mukaiset kuvat työhön eri taidekirjoja selailemalla ja ajankohtaisia ilmiöitä miettimällä. Näin kohdeaiheiksi valikoituivat muutamat tunnetut klassiset maalaukset, joihin yhdistettiin nykypäivää erilaisilla tunnetuilla hahmoilla ja ilmiöillä. Kuvat yhdistettiin ja sommiteltiin yhteistuumin tietokoneen avulla viidelle eri alustalle, joista niitä lähdettiin heijastamaan videotykin avulla seinälle. Kun levyt olivat pohjamaalattu ja yhdistetty toisiinsa, piirrettiin ääriviivat kuviin. Joitakin kuvia yksinkertaistettiin tarpeen mukaan tai keksittiin vähän uutta maustetta väleihin. Värien sekoituksessa ja valinnoissa nuoret saivat tukea ja apua ohjaajilta, jotka koko ajan olivat läsnä joko huoneessa tai viereisessä huoneessa. Jokainen mahtui tekemään jotakin kohtaa maalauksessa. Teosta tehtiin kolmena päivänä viikossa neljän tunnin jaksoissa. Ryhmästä noin puolet osallistui säännöllisemmin toimintaan, muut tulivat ja menivät, mutta se ei tuntunut haittaavan prosessia. Työ valmistui ajallaan ja se menttiin yhteistuumin ripustamaan kauppakeskus Goodmanin seinälle.

Suomi 100-hanke näkyi Suomen 100-vuotisjuhlavuonna monissa eri paikoissa. Hanke oli valtakunnallinen valtioneuvoston tukema hanke, jossa oli mukana paljon eri toimijoita. Juhlavuoden teema Yhdessä antoi taideseinälle aiheen. <http://suomifinland100.fi/>

4 TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

Sosiaalisesti sitoutuneen tekemisen lähtökohtana on sitoutuminen avoimeen vuoropuheluun siihen osallistuvien ihmisten kanssa. Keskeiset elementit toiminnassa ovat kohtaaminen, yhteisen tilan luominen ja vuorovaikutus. (Taulu 2015)

Sosiaalisesti sitoutunutta taidetta tarkastellessa on hyvä tutkia ja käsitellä myös rinnakkaiskäsitteitä kuten yhteisötaidetta, sosiokulttuurista innostamista sekä osallistuvaa taidetta. Tässä luvussa tarkastelen myös erilaisia menetelmiä, joilla ohjata ja voimaannuttaa nuoria yhteisöllisessä taideprojektissa.

4.1 Nuorten taidon ja taiteen ohjaaminen

Taide- ja kulttuurikasvatuksen voi määritellä monin tavoin. Yksinkertaisimmillaan se on kuitenkin sitä, että taiteen ja kulttuurin keinoin luodaan ja tulkitaan yhdessä toisien kanssa ympäröivää maailmaa, omaa itseä tai toisia. (Löytönen & Sava 2011, 115.)

Hämäläisen mukaan luova toiminta eri muodoissa auttaa ihmisiä jäsentämään ja syventämään itsetuntemusta, pohtimaan ja selkiyttämään eksistentiaalisia arvo- ja merkityskysymyksiä, löytämään uutta orientaatiota ja sisältöä elämään, vahvistamaan itsetuntoa sekä eheyttämään ja saavuttamaan sisäistä tasapainoa, leikkimään ja rentoutumaan, työstämään ja ratkaisemaan omaan elämäntilanteeseen liittyviä ongelmia, kehittämään itseään ja rakentamaan omaa maailmankuvaa ja elämäntulkintaa. (Hämäläinen 1999, 67.)

Kulttuuri ja taide edistävät kokonaisvaltaisesti ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. Taide avaa tien tunteisiin, kun taas kyky ilmaista tunteita on olennaista ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Taidelähtöisiä menetelmiä toteutettaessa siirrytään pois taiteen erityisyydestä ja pyritään rikastamaan arkista kanssakäymistä erilaisissa yhteisöissä. Keskeistä on löytää kullekin henkilölle tai ihmisryhmälle merkityksellinen ja voimauttava työkentelytapa. (THL 2011.)

Taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty lasten ja nuorten identiteetin ja minäkuvan sekä sosiaalisten taitojen kehittämiseen monissa erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. Lastensuojelun piirissä on viime vuosina herännyt tarve löytää uusia keinoja, joilla nuorten uskoa omaan selviytymiseensä ja voimavaroihinsa voidaan tukea ja vahvistaa. (Känkänen 2013, 4.)

Savan (2007, 120-121) mukaan taiteen keinoin tapahtuva identiteettityö on tarpeellista nykyajalle tyyppillisen yksilökeskeisen ihmis- ja maailmankuvan luomien epävarmuuksien ja moninaisten elämisen tapojen keskellä.

Alati muuttuva minäkuva hukkuu helposti runsaan materiaalsen, sosiaalisen ja kaupallisen viestinnän tulvassa, ellei havaintoja osata suodattaa yksilön oman ajattelun kautta. Identiteetti rakentuu vuorovaikutussuhteissa sosiaaliseen yhteisöön, kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Taiteen avulla minäkuvaa voi työstää tekemällä näkyväksi ja kokemalla yhteisöllistä ja yksilöllistä tiedostamatonta.

Taidelähtöisillä menetelmillä pyritään saamaan moniulotteisempi kuva niin itsestä kuin elämästä ylipäänsä ja haetaan vaihtoehtoisia ja uusia tapoja olla kosketuksissa itseen ja ympäristöön. Taiteen avulla voidaan tehdä tutusta vierasta ja tarkastella itsestään selvyyksiä uusista näkökulmista. (THL n.d.)

4.2 Nuorten voimavaraistaminen taidetoiminnan avulla

Nuorten hyvinvoinnissa ihmissuhteilla on keskeinen rooli. Sosiaalisten taitojen harjoittelua voi olla esim. taiteellinen yhdessä tekeminen. Taide tarjoaa hyviä tilanteita kohtaamiselle, suhteiden rakentamiselle ja ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. Taide saattaa parantaa nuorten välisiä keskinäisiä suhteita ja syventää ryhmän yhteenkuuluvuutta. Yhdessä tekeminen on erityistä ja merkityksellistä. Se voi synnyttää sellaisia dialogeja ja kohtauksia, joita ei välttämättä puhumalla saavutettaisi. (Hiltunen & Huhmar-niemi 2010, 69.)

Taiteellinen toiminta avaa aina uutta paitsi aihepiiristään myös tekijästään.

"Niin luova itseilmaisu kuin muiden kanssa yhdessä toimiminen edistävät tutkitusti hyvinvointia ja erityisesti mielenterveyttä. Taidelähtöisten työtapojen kautta osallistujat saavat myös erilaisia kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, mikä parhaimmillaan vahvistaa osallistujien itsetuntoa ja käsitystä itsestä oman elinympäristönsä aktiivisina muokkajina". (MOOOT 2010)

Voimaantumiseen kuuluu oleellisesti dialoginen suhde. Dialogi ei ole tavallista yhteydenpitoa, vaan erityistä yhteyttä, jossa kahden ihmisen väliin syntyy tila, jossa ihmiset kertovat kokemuksistaan. Juha Varton (1999, 67) mukaan dialogi eroaa monologista, yksinpuhelusta, nimenomaan siinä, että dialogia voi tapahtua vain silloin, kun samassa paikassa on ihmisiä, joilla on valmius ja erityinen syy jakaa koettuja asioita keskenään. Tilanne edellyttää luottamusta, antautumista ja yhteistä päämäärää. Tärkein edellytys on halu ja rohkeus jakaa toisten kanssa kokemaansa ja vilpitön yritys puhua sillä tavalla, joka ei ole kliseinen.

Voimaantumisella tarkoitetaan oman persoonallisen voiman tunteen kehittämistä. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvän olon tunne muodostavat ihmisen hyvinvoinnin, joihin voimaantuminen on selkeästi yhteydessä. Voimaantuminen liittyy omaan kasvuun ja sitä voidaan vahvistaa

konkreettisen asioiden määrittelyllä ja seurannalla sekä keskustelemalla. Myös oman elämän hallinta liittyy voimaantumiseen. (Tuomainen 2014.)

(Heikkilä & Heikkilän 2001, 285) Voimaantumiskäsitteen määritelmässä ja lähestymistavoissa korostuvat pyrkimys edesauttaa ihmisen oman voiman kehittämistä, vastuunottamista henkilökohtaisesta kehityksestään ja työnsä suunnittelussa. Tässä onnistuakseen tarvitaan "rohkaistumista, aktivoitumista, osallistumista, omien kykyjen täysimääräistä käyttöön ottoa, sekä oman minän voiman kokemista". Lähtökohtana voimaantumiselle on henkilö itse, koska sosiaalipedagogisen ajattelun mukaan, ihminen on oman elämänsä subjekti, jolloin hän on myös vastuussa ja määräävä omasta itsestään. (Freire 2005, 76-77.)

Subjektiuden vahvistuminen on keskeinen osa voimaantumista. Subjektiivuudella tarkoitetaan ihmisen itsenäisyyttä, vastaanottamista, itsensä toteuttamista sekä omaan elämänsä kulkuun vaikuttamista sekä moraalisen yksilönä toimimista. Toimijuuteen liitetään subjektin tahdonvapaus, kyky puolustaa ja hallita itseään ja toisia sekä kyky toimia rationaalisesti. (Mahlakaarto 2010, 23.)

Vuoden 2014 hankkeessa Tekemätön tehdyksi taiteilijat työskentelivät päivittäin sellaisten nuorten kanssa, joilla ei ole koulutusta tai työpaikkaa. Hanke nosti taiteilijoille esiin sen maailman, jossa nuori, joka ei jostain syystä kulje järjestelmässä valtavirran mukana, elää tällä hetkellä. Taiteilija-ohjaajien tavoitteena oli saada nuorille onnistumisen kokemuksia ja tämän myötä olla tukemassa heidän itsetuntemuksensa ja itseluottamuksensa kasvua. Tekemisellä ja onnistumisen kokemuksilla ihminen pystyy kuitenkin keräämään itselleen rohkeutta varastoon, jota käyttää inhimillisten epävarmuuden ja pelon tuntemuksien kohdatessa. Jos onnistumisen kokemuksia omasta osaamisesta ei ole, ei synny myöskään halua tekemiseen. Tällä ohjenuoralla taiteilijat tekivät töitä nuorten kanssa yhden vuoden ajan, kysymys oli mitä suurimmassa määrin nuorten voimaannuttamisesta. (Ars-Häme ry 2015)

4.3 Sosiaalinen sitouttaminen taiteessa

Taidetoiminnalla on mahdollisuudet luoda yhteinen tila, jossa arkinen rooli ja sovinnaiset tavat saavat mahdollisuuden joustavaan luonteen tutkimiseen. Luomme yhdessä tilan, joka antaa mahdollisuuden kokea keskenkäisyyden ja epävarmuuden sekä ilon että surun elämään kuuluvina tunteina ja kokemuksina, joiden kanssa voi olla ja elää. Mahlakaarton mukaan omien vahvuuksien, mahdollisuuksien ja haavoittuvuuden, rajallisuuden ja joskus rajoittuneisuudenkin näkeminen ja hyväksyminen tarjoavat mahdollisuuden tunnistaa itsensä ja oman olemuksensa (Mahlakaarto 2010, 181.)

Me olemme ihmisinä yksilöitä omine elämänhistorioinemme. Kysymys on jokaisen ihmisen oikeudesta elää itselle merkityksellistä ja mielekästä elämää sekä mahdollisuudesta omalla luovalla toiminnalla osallistua yhteisön ja kulttuuriin elämään siihen vuorovaikuttaen ja jälkensä jättäen. (Sava 2007, 46.)

Taiteessa on asioita, jotka menevät ymmärryksen ulkopuolelle. Esimerkiksi taiteellinen kokemus voi olla sitä. Yhteisen tuntemattoman äärellä oleminen voi antaa osallistujalle merkittävän kokemuksen siitä, ettei ohjaajaan tiedä kaikkea.

Yhteisöllisessä taidetoiminnassa toiminta perustuu sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen luomiseen. Se soveltuu hyvin sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoitteluun. Monet kokeilut osoittavat, että taidetoiminnan avulla voidaan päästä kiinni johonkin vaikeaan aiheeseen mielekkäällä tavalla tai kiertoteitse. Taidetoiminta voi antaa nuorelle uuden mahdollisuuden saada positiivisia kokemuksia ryhmässä, joka voi näkyä kykynä selviytyä elämässä paremmin toisten ihmisten kanssa. (Taulu 2015.)

Hyvinvointi-hankkeissa sitouttamisella voidaan käsittää muutaman viikon mittainen ajanjakso sitouttamisen ajaksi. Kyse on vapaaehtoisesta omaehtoisesta toiminnasta, josta suurin palkka on oman hyvinvoinnin edistäminen. Taiteilijoiden näkökulmasta olennaisinta on löytää tasapaino oman taiteellisen työskentelyn ja projektityön välille niin, että se intohimo, miksi haluaa tehdä taiteilijan työtä, säilyy.

Taiteilija omaa laajan visuaalisen ymmärryksen ympäristöstä, herkkyyden aistia ihmisen ja yhteiskunnan yhteensopeutumisen ongelmia ja herkkyyden niiden kohtaamiseen. Hänellä on myös kyky käsitellä ilmiöitä taiteen omaperäisyyden kautta. Nämä asiat antavat hänelle valmiutta moniammatilliseen toimintatapaan taiteen kautta. (Taulu 2015.)

Sirpa Taulun kirjoittamassa raportissa Ars Hämeelle sosiaalisesti sitoutuneesta taidetoiminnasta (Taulu 2015), onkin tullut esille vastoinkäymisiä taideprojektien suhteen ja niiden ratkomisia, niin kuin aina uuden asian kohdalla tulee. Joustava toimintatapa ja suunnitelmien soveltaminen omassa taiteellisessa työssä on ominaista ammatikseen taidetta tekeväille ihmiselle, jotta hän saavuttaisi siinä parhaan mahdollisen lopputuloksen. Yhtä arvokkaita taiteilijalle usein on valmiin teoksen lisäksi sen työstämisprosessi ja teoksen aikana tapahtuneet oivallukset. Prosessikeskeistä taidetta tehdään enenevässä määrin eikä niin sanottuja valmiita taideteoksia välttämättä synny lainkaan. Pääpaino on ohjaavan taiteilijan valinnassa, sillä palvelun sisältö muotoutuu ohjaavan taiteilijan persoonan, toimintatavan ja osaamisen kautta. Toiminnan luonteeseen eivät sovellu tarkat työpajakuvaukset tai yksityiskohtaiset toimintaselostukset. (Ars-Häme ry 2015)

4.4 Sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta

Sosiaalinen taide on voimavaralähtöistä työskentelyä, yksilössä ja ryhmässä olevien voimavarojen vahvistamista. Sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan tavoitteena on, että siihen osallistuvan henkilön yleinen hyvinvointi paranee.

Taide voi vaikuttaa hyvinvointiin monella eri tavalla. Vaikutukset voidaan jakaa neljään päätekijään: elämysten ja ilon tuojana, yhteisöllisyyden ja verkoston luojana, elinpiirin tyytyväisyyden lisääjänä sekä sen yleinen vaikutus hyväksi koettuun terveyteen. (Voimaa Taiteesta 2013)

Sosiaalisesti sitoutunut taide edellyttää, että taiteen tekemisessä sitoudutaan avoimeen ja yhteisölliseen vuoropuheluun osallistuvien ihmisten kanssa. Elinpiirin laajentuminen osallistumisella ryhmässä tehtävään työhön vahvistaa itsetuntoa positiivisella tavalla.

Yleinen vaikutus hyvään terveyteen viittaa kokonaisvaltaiseen hyvään oloon. Taide on yksi tapa purkaa jännitystä tai stressiä, mikä helpottaa oman elämän paineita. Voimaa taiteesta (Voimaa Taiteesta 2013)

Taiteilijoiden työskentely osallistujien kanssa on inhimillistä kanssakäymistä taidelähtöisin menetelmin. Toimitaan yhdessä toisten kanssa, motiivoidaan ja osallistetaan. Toiminta lähtee osallistujasta itsestään.

Taiteellinen työskentely on yksilöllisen ohella myös yhteistä toimintaa, jossa minä vaikutan tekemiselläni ja kokemukseni ilmaisemisella muihin, muut minuun. Näin on mahdollista rakentaa syvempää ymmärrystä kuin mihin yksilöllisesti työskennellen päästäisiin. Yhteistoiminnallisuus rakentuu parhaimmillaan erilaisuudelle eikä samanlaisuudelle. Taideprojekti voi olla siis paikka, jossa mukana olevat saavat oman äänensä kuuluville ja toimintansa näkyville niin, että tilanne ei sido niitä ennalta annettuun kaavaan tai toiminnan hyödyllisiin tehokkuus- ja tulosseuraamuksiin (Sava 2007, 192-193.)

Yhteisen tilan luominen ja vuorovaikutus ovat keskeisiä elementtejä toiminnassa. Se korostaa nimenomaan yhteistyötä eri osapuolten välillä, ei niinkään yleisön osuutta niin kuin esimerkiksi yhteisötaide. Yhteisöllinen taidetoiminta perustuu yhteenkuuluvuuden tunteeseen sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tämän vuoksi se sopii hyvin ryhmässä toimimisen ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Tiedostamattoman ja tietoisien jakamisen kautta rakentuu näin yhteisöllisyys.

Sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta tähtää kriittisen tietoisuuden herättämiseen ympäröivästä todellisuudesta, vahvistaa ihmisen toimijuutta arkielämässä ja pyrkii näkökulman muutokseen passiivisuudesta aktiivisuuteen, yksilökeskeisyydestä yhteisöllisyyteen ja solidaarisuuteen. Lähestymistapa tulee sosiokulttuurisen innostamisen periaatteista.

Sosiaalinen taide on inhimillistä kanssakäymistä, ryhmässä tapahtuvaa toimintaa. Valmiiden mallien antoa vältetään. Kuuntelemisen, herkistämisen ja motivoinnin kautta yritetään vahvistaa ihmisen toimijuutta arkielämässä. Yhteisössä toimimisella ja siihen kuulumisella on todettu olevan keskeinen merkitys persoonallisuuden kehitykselle.

”Taide ymmärrettynä yhdeksi ihmisen viestintätavaksi antaa uudenlaisia lähestymistapoja niin taiteilijoille kuin yleisöllekin. Taide on tehokas kommunikaation muoto, paljon tehokkaampi kuin pelkkä puhe. Sosiaalisesti sitoutunut taidetoiminta vaatii taiteilijalta kuitenkin vahvaa sitoutumista avoimeen vuoropuheluun osallistuvien ihmisten kanssa eikä se sovellu kaikille taiteilijoille”. (Taulu 2015.)

4.5 Sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan rinnakkaiskäsitteitä

Käsittelen tässä alaluvussa sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan rinnakkaiskäsitteitä, joita ovat muun muassa yhteisötaide, sosiokulttuurinen innostaminen, sosiaalinen osallisuus, sosiaalinen kuntoutus ja osallistava taide.

Kuvataiteen kentällä **yhteisötaide**-käsite vakiintui 1990-luvun loppupuolella. Sillä tarkoitetaan taiteilijan johtamassa ryhmässä syntyneitä yhdessä suunniteltuja ja toteutettuja kuvallisia teoksia, jonka tekemiseen yhteisö on osallistunut tuomalla siihen oman (ammattillisen) osaamisensa ja elämän kokemuksensa. Teokset ovat sellaisia, joita osallistujien tai taiteilijan on mahdotonta tehdä yksin (Sovella taidetta n.d.)

Yhteisötaiteessa taide tuodaan ulos taideinstituutioiden perinteisistä laitoksista ja niiden toimintamalleista ja pyritään yhdistämään käytäntöihin, jotka on aikaisemmin liitetty paremminkin sosiaalityöhön ja kasvatukseen kuin taiteeseen (Kantonen 2005, 58).

Yhteisötaiteessa taiteen tekijöitä ja yleisöä ei nähdä erillisinä kuten perinteisessä taidemaailmassa, vaan yleisö pääsee mukaan luomaan teosta tai on itse osa sitä. Tärkeää ei ole vain taiteellinen lopputulos, vaan prosessi itsessään, sen kautta opitut taidot ja mahdollisuus oman ilmaisun kehittämiseen sekä muutosten aikaansaamiseen. Yhteisötaide yhdistelee perinteisiä taidemuotoja korostaen vuorovaikutuksen ja kommunikaation tärkeyttä. Olennaista on myös taiteen yhteys ihmisen arjen toimintoihin, ympäristöihin ja elämään. (Hiltunen & Jokela 2001, 7-21.)

Sosiokulttuurinen innostamisessa yhdistyvät kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen toiminta. Se on yksi sosiaalipedagogiikan suuntauksista. Tavoitteena toiminnalla on ollut muun muassa vapauttaa sosiaalista kommunikaatiota, tukea oppimista sekä vahvistaa lämpöä ja intimitteettiä ihmisten välisissä suhteissa. (Taulu 2015.)

Syntyhistoria ajoittuu toisen maailmansodan jälkeiseen Ranskaan, jossa löydettiin innostamisen elvyttämisen tekniikaksi osaltaan työväen kouluttamisen ja vapaa-ajan toimintaan keskittyneen liikkeen kautta, kun natsimiehitys oli kadottanut demokraattiset arvot ja masennuttanut ihmiset (Kurki 2000, 7-14.)

Sosiaalista osallisuutta ja kuntoutusta edistetään hyödyntäen kulttuuria, taidetta ja muuta harrastustoimintaa. Osallistuminen toimintaan onnistuu ilman erillistä sopimusta tai lähetettä. Moniammatillinen verkosto rakentaa hankkeessa toiminnallisen kuntoutumisen mallia ja kehittää kuntoutumisen polkuja. Toiminnalliseen tekemiseen käytetään matalan kynnyksen mallia, joka luo nuorelle mahdollisuuden osallistua tekemiseen, jonka kautta hän kuntoutuu nuorisotakuuseen kuuluvien piiriin. Sosiaalisessa osallisuudessa ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta ja tulee nähdyksi omana itsenään toiminnassa. (THL n.d.)

Syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen tuetaan sosiaalisella kuntoutuksella. Siinä vahvistetaan kuntoutettavan sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Yksi vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain palveluista on sosiaalinen kuntoutus. Sillä lain mukaan tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen avulla annettavaa tehostettua tukea syrjäytymisen torjumiseksi, osallisuuden edistämiseksi ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi. Nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan tuetaan nuorten sosiaalisella kuntoutuksella sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (Kuntoutusportti n.d.)

“Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus ovat kunnan sosiaalihuollon vastuulla. Sosiaalista kuntoutusta toteuttaessa sen on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja muiden tahojen kanssa. Kunnat järjestävät sosiaalisen kuntoutuksen palveluja eri tavoin ja usein hankerahoituksella. Myös järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on myös vahva rooli palvelujen tuottamisessa ja kehittämisessä.” (Kuntoutusportti n.d.)

Jutta Virolaisen Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset -tutkimuksesta selviää, että osallistava taide edellyttää yleisön ottamista aktiivisesti mukaan esitykseen tai osaan sitä. Tällöin vuorovaikutus yleisön ja tekijän välillä syvenee ja kasvaa. Sosiaalinen vuorovaikutus Virolaisen tutkimuksen mukaan, lisää henkistä hyvinvointia sekä kiinnostusta itseään ja toisia ihmisiä kohtaan. Samalla yksilö tuntee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi." (Tutka.pro 2016)

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT

Tutkimusstrategiana käytin etnografista tutkimusotetta. Sen tavoitteena on kuvata nuorten ja nuorten aikuisten toimintaa projektissa ja tulkita tilankäyttöä suhteessa toimintaan.

Etnografinen tutkimus tähtää tutkittavan kohteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja kuvaamiseen ja sen lähtökohdat perustuvat ihmisten ja ympäristön monipuoliseen havainnoimiseen. Yleensä havainnointi tapahtuu konkreettisissa vuorovaikutustilanteissa tutkittavien ihmisten kanssa ja fyysisenä läsnäolona ihmisten ympäristössä (Jyväskylän Yliopisto 2015.)

“Kohdistettua havainnointia voi suunnata monella tavalla. Lähtökohtana kohdistetussa havainnoinnissa voi olla tutkimuskohteessa syntynyt tutkijan mielenkiinto johonkin tiettyyn asiaan, tapahtumaan tai toimintaan. Tämä on yleistä etnografisessa tutkimuksessa, jossa tutkimusongelma usein täsmentyy vasta havainnoinnin aikana tutkimuskohteessa.” (Vilkkä 2007, 44.)

Tässä opinnäytetyössä tutkimustehtävänä oli tutkia, kuinka ohjata nuoria sosiaalisen sitoutumisen hengessä. Aineistonkeruumenetelminä käytin osallistuvaa havainnointia ja teemahaastatteluita. Etnografinen tutkimusote vastasi hyvin opinnäytetyön tavoitteita tutustua kokemuksellisesti toimintaan. Kokonaisvaltainen käsitys projektissa toimijoista ja toiminnasta tuli tällä tavoin hyvin esille, kun pystyin paikan päällä havainnoimaan toimintaa.

5.1 Osallistuva havainnointi

Havainnoinnin avulla voi saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta tekemisen aikana. Osallistuva havainnointi antaa mahdollisuuden tehdä kysymyksiä havainnoinnin aikana, tarkentaa omia havaintoja kohteesta. Havainnoija voi tarkkailla mitä ihmiset tekevät, miten he reagoivat vaihtuviin tilanteisiin. Havainnointi tapahtuu usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. (Hirsjärvi 2009, 212-214.)

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajensa kanssa sekä tutkimuskohteen ehdoilla ennalta sovitun ajanjakson. Sosiaaliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa. Osallistuvassa havainnoinnissa voidaan puhua myös tutkijan osallistumisen eri asteista, jolloin jatkumon ääripäitä ovat osallistumattomuus ja täydellinen osallistuminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94-95.)

Osallistuva havainnoinnilla, aktivoivalla osallistuvalla havainnoinnilla ja kokemalla oppien tehdyt tutkimukset perustuvat aina tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutukseen. Tästä syystä tutkija on osa tutkittavien kokemusta.

Tieto muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja siksi saatu tieto kuvaa sitä, mikä on mahdollinen kaikille, jotka tekevät samassa asiayhteydessä havaintoja. Tutkija ja tutkittavien väliseen vuorovaikutukseen kuuluvat luonnollisesti tunteet. Tutki ja havainnoi- kirjassa viitataan tekstiin, jossa myös tunteet ovat tietoa havainnointitutkimuksessa. Tämän vuoksi niiden vaikutus saatuihin havaintoihin ja tutkimustuloksiin on tärkeää selostaa tutkimustekstissä. Tunteiden unohtaminen tai peittäminen saattaa johtaa tutkimuksen pätevyyden kärsimiseen. (Vilkkä 2007, 109.)

Toteutin osallistuvaa havainnointia tässä tutkimuksessa osallistumalla taidekasarmilla järjestettyihin työpajoihin kerran viikossa noin kahden kuukauden ajan ennalta sovittuna ajankohtana. Havainnointi tapahtui työskentelemällä yhtenä ohjattavana nuorten joukossa maalausprojektissa. Työtä tehdessäni havainnoin ohjaajien toimintaa nuorten kanssa, sitä millä tavoin ohjaus työn tekemiseen tapahtui, minkälaista oli heidän keskinäinen vuorovaikutus ja, millainen oli työskentely-ympäristö (Aaltola & Valli 2010a, 55.)

5.2 Teemahaastattelu

Käytin tutkimuksessani laadullista tutkimusotetta ja teemahaastattelua. Kirjassa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (Aaltola & Valli 2010a, 26) teemahaastattelua verrataan eräänlaiseen keskusteluun, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen ehdoilla. Kyseessä on vuorovaikutustilanne, jossa tutkija pyrkii saamaan selville haastateltavilta tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat keskustelunomaisesti.

Aihepiirit ja teema-alueet teemahaastattelussa on etukäteen määrätty. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat menetelmästä, joka on yleensä tyypillistä strukturoidulle haastattelulle. Haastattelijan vastuulla on, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. (Aaltola & Valli 2010a, 28.)

Haastattelin tähän tutkimukseen kahta kuvataiteilijaa, jotka ohjasivat nuoria tässä yhteisöllisessä taideseinäprojektissa. He työskentelevät oman taiteellisen työnsä ohessa ohjaajina eri projekteissa. Molemmilla heistä on kokemusta nuorten ohjaamisesta aiemmin sosiaalisesti sitoutuneen taiteen parissa Ars Hämeen hankkeissa.

Haastattelut tein yksilöhaastatteluna. Toisen haastattelun tein henkilökohtaisena haastatteluna Taidekasarmilla ja toisen puhelinhaastatteluna.

Haastattelut käsittelivät seuraavia asioita avoimessa muodossa ja järjestyksessä:

Millaisia tavoitteita ja tehtäviä ohjaajat asettavat?

Miten ohjata nuoria sosiaalisen sitoutumisen hengessä?

Miten ohjaus käytännössä toteutuu? / Mitä tapahtuu?
Miten ohjaajat arvioivat sosiaalisen sitoutumisen toteutumista?
Millaisena näet oman roolin ohjaajana?
Mitä sosiaalinen sitouttaminen edellyttää?
Miten ymmärrät sosiaalisen sitouttamisen taiteessa?
Mikä on haasteellisin ja mikä palkitsevin asia nuorten ohjaamisessa?

5.3 Aineiston käsittely ja litterointi

Litteroin haastattelut aluksi sanasta sanaan. Litteroitua aineistoa haastatteluista kertyi yhteensä 10 sivua. Lopulliseen opinnäytetyöhöni kokosin vastaukset jättäen niistä ylimääräiset ja aiheen kannalta merkityksettömät asiat pois. Alkuperäiset ilmaukset ja asiasällöt päätin säästää, koska koin että ne lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

Opinnäytetyöni loppuvaiheessa poistin saamani vastaukset koneeltani, sekä puhelimella äänittämäni haastattelun. Näin ajattelin, että luottamuksellisuus säilyy työssä.

Analysointimenetelmänä käytin teemoittelua. Teemoittelussa tuodaan esille asioita, jotka toistuvat haastateltavien vastauksissa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173.)

Teemoittelussa on kyse pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Tekstin merkityksenantojen ydin pyritään tavoittamaan teemojen avulla. Ne liittyvät toisin sanoen tekstin sisältöön, eikä niinkään yksittäisiin kohtiin. Tutkija lukee useaan kertaan tekstin sitä teemoittaessaan ja pyrkii löytämään rivienkin välistä keskeiset merkitykset. Riippuu tutkijasta itsestään ja hänen ongelmanasettelustaan, lähestyykö hän tekstiä kokonaisuutena pyrkien rakentamaan sen sisällöllisen logiikan vai hakeeko hän tekstistä johonkin tiettyyn asiaan liittyviä merkityksiä. Tutkija etsii aineistolähtöisessä lähestymistavassa aineistosta teemoja, joista tutkittavat puhuvat. Teemoittamaan aineistoa hän voi lähteä myös omien kysymystensä kautta. (Aaltola & Valli 2010b, 55.)

6 HAVAINTOJA TAIDeseINÄPROJEKTISTA

Tässä luvussa kerron taideseinäprojektiin liittyneistä havainnoista, joita tein työpajoissa. Pohdittuani omaa rooliani havainnoijana ohjaajien kanssa päädyimme ajatukseen, että olisi luontevinta, jos olisin mukana toiminnassa osallisena. Havaintoni taidekasarmilla koostuivat osallistuvista työpajakerroista ja ohjaajien kanssa keskusteluista sekä Ars Hämeen toiminnanjohtajan tapaamisesta. Pidän tekemistäni havainnoista havainnointipäiväkirjaa, joka löytyy opinnäytetyön lopusta (liite 1).

Taideseinäprojektin toteutumisen havainnointini jaoin ajallisesti kolmeen jaksoon. Havainnoita tein työn eri vaiheista, ohjaustyöstä ja ryhmästä. Kiinnitin huomiota havainnoissa asioihin, jotka käsitetään ominaisiksi tekijöiksi sosiaalisesti sitoutuneessa taiteessa. Näitä olivat avoin keskustelu, kohtaaminen, yhteisen tilan luominen ja vuorovaikutus. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut pääkohtia havainnoinnista.

Taulukko 1: Havainnoita taideseinäprojektista

Aika	Työn vaiheet	Ohjaustyö	Ryhmä
Alkujakso 15.2.2017	Suomi 100-aiheen kehittäminen, Suomen maalaustaiteen merkkiteoksiin tutustuminen, valinnat niistä ja niihin harkittujen nykypäivän hahmojen valinta. Seinälevyjen maalaus ym. pohjatyöt	Ohjaajat olivat saaneet ryhmään hyväksyvän ja joustavan ilmapiirin. Työ aloitettiin nuorten ehdoilla, ilman tarkkoja aikarajoituksia sillä periaatteella, että jokaisen työpanos on yhtä tärkeä.	Motivoitunut, myönteisesti projektiin suhtautuva, omien hahmojen valinta innosti. Kaikki mukana olleet pääsivät osallistumaan ideointiin ja kokeilemaan eri juttuja toteutuksessa.
Keskivaihe 22.3. – 3.4.2017	Kuvien yhdistely ja sommittelu tietokoneen avulla neljälle alustalle, josta niitä heijastettiin videotykin avulla seinälle. Omien hahmojen maalausta yksittäin tai ryhmätyönä. Taided kirjoista tutkittiin tarkempia yksityiskohtia ja maalaustapoja.	Teknisten asioiden neuvontaa mm. värien sekoittelussa ja valoisuusasteikon määrittelyssä. Nuorten auttamista haku-paperien täyttämässä ja ennakkotehtävien selvittelyssä. Ohjaamista kunkin oppilaan tason mukaisesti.	Työskentely keskittyneenä, rauhallista etenemistä. Työskentely ilmapiiri saltilia. Työn omaperäisyyden hahmottuminen innosti ja vuorovaikutus ohjaajien kanssa oli vapaututtavaa.

Loppuvaihe 12.4.-10.5.2017	Kokonaistyön viimeistelyä. Serigrafisiin menetelmin painettiin työn alareunaan Suomen presidenttien kuvia. Työn pystytys Goodmanin ulkoseinään. Avaajaistilaisuus, jonka paikallismedia huomioi. Toimihankkeen tarjoama lounas tekijöille ja ohjaajille.	Ohjaajilta vaati erityistä herkkyyttä, miten jatkaa joltakin kesken jäänyttä kohtaa vai jatkaako ollenkaan. Vaikeutta tuotti ajoittain myös kommunikointi joidenkin oppilaiden kanssa, kun ei ollut yhteistä kieltä. Jokaisen nuoren panosta arvostettiin ja kukin sai tehdä oman osansa valmiiksi siihen tarvitsemassa ajassa.	Ydinryhmä nuorista oli tiiviisti mukana alusta loppuun ja osa väljemmin, kuitenkin aina omaa osuuttaan jatkaen. Ryhmäläiset olivat innostuneen yllättyneitä lopputuloksesta, joka oli hauska ja taitavasti tehty läpileikkaus Suomen 100-vuotishistoriasta.
-------------------------------	--	---	---

Taideseinään osallistuvien nuorten kanssa toiminta lähti liikkeelle vapaan juttelun ja keskustelun kautta. Ensiarvoisen tärkeää oli saada luottamuksen tunne molemminpuolisesti, ohjaajien ja ohjattavan välille. Taideseinän suunnittelussa ohjaajat antoivat nuorille vapauden pienissä ryhmissä suunnitella omaa osuuttaan. Ryhmän kanssa käytiin keskusteluja ja mietittiin taideteoksen aihepiiriä ja kehiteltiin eri näkökulmia siihen. Työn tekemisen aikana ohjattavat saivat ja joutuivat tekemään omia ratkaisuja värivalinnoissa

Ydinryhmän nuorista muodosti noin seitsemän nuoren säännöllisesti käyvä joukko. Muu osa joukosta saapui paikalle oman aikataulunsa mukaan. Oli todella kiva huomata, että, jos joku oli aloittanut määrätyn kohdan tekemisen, hän sai tehdä myöskin sen loppuun omassa aikataulussaan. Näin mielestäni vahvistettiin nuorelle sitä tunnetta että, jokaisen tekijän osuus on tärkeä. Ohjaajat antoivat nuorille väljyyttä työn suunnitteluun, mitään valmiita ratkaisuja ei kehittelyvaiheessa ollut. Tämä työskentelytapa oli nuorille motivoiva ja lisäsi heidän omaa aktiivisuuttaan.

Toimintaan sitoutuminen vaatii ryhmältä yhteisen päämäärän, joka taideseinäprojektissa oli selkeä. Mielestäni vaati ohjaajilta herkkyyttä huomata ja nähdä jokaisessa ohjattavassa heille sopiva haasteen taso tekemisessä ja tekemisen mielekkyyden säilyttäminen.

Koin ryhmän työskentelyn erittäin keskittyneeksi ja tuntui, että nuoret kokivat onnistuneensa työn hahmojen valinnoissa ja innostuivat siitä kokonaisuudesta, mihin taideseinän teemassa tähdättiin.

Ryhmäyttämisen- ja tutustumisharjoitukset, kahvin juonti ja yhdessä tulevaan tehtävään orientoituminen olivat oleellisia keinoja lähentymiseen

nuorten kanssa. Yleensä päivän lopuksi mietittiin seuraavaa kertaa, mitä silloin tapahtuu ja mitä tehdään. Lopuksi sanottiin heipat.

Työtilan järjestelyä ja taidekasarmin ilmapiiriä voisi sanoa luovaksi ottaen huomioon siellä työskentelevät ammattitaiteilijat sekä muutenkin interiööriin. Itse ohjaustilan lähellä oli taidekirjoja käden ulottuvilla ja ohjaustilassa maalit olivat keskellä huonetta sekä pöytätasolla helposti otettavissa. Pensselivaihtoehtoja oli useita tarjolla ja niitä pestiin tarpeen mukaan. Myös pensselipesuvuoroja jaettiin ennen päivän loppumista. Maalattavien seinäpintojen edustat olivat tyhjiä, jotta kuvia oli helppo työstää. Korkeampiin kohtiin käytettiin tuoleja tai tikapuita.

7 TAIDEOHJAAJIEN KERTOMAA

Molemmat aineistonkeruumenetelmät koin tarpeellisena tutkimustani varten. Ne täydensivät hyvin toisiaan. Jos en olisi tehnyt kenttähavainnointia, työpajan toiminnan todellinen tunnelma ja tekeminen ei olisi välittynyt minulle. Haastattelut toivat esille ohjaajien omia ajatuksia. Olin todella iloinen, kun molemmat ohjaajat ehtivät antaa haastattelun ja heillä oli aikaa kertoa työstään.

Haastattelin toista taidepajan ohjaajaa 15.5.2017 taidetyöpajan loputtua, seinämaalauksen seinälle ripustamisen jälkeen. Toinen haastatteluista on tehty 18.6.2018.

Esitin ohjaajille kahdeksan kysymystä taideohjaukseen liittyen. Kysymykset löytyvät aiemmasta tekstistä alaluvusta 5.2. Litteroin haastattelut tekstiksi ja poimin tekstiaineistosta ydinajatuksia, joita käsittelen ohjausprosessin päävaiheisiin yhdistäen. Näin muodostuneet teemat olivat: 1. Ohjauksen lähtökohta ja tavoitteet, 2. Kohtaaminen, luottamus ja tekeminen, 3. Yksilön ja ryhmän voimavarojen vahvistaminen, 4. Yhteisen tilan luominen ja keskustelu, 5. Avoin vuoropuhelu ja sosiaalinen osallisuus sekä 6. Haasteellinen ja palkitseva ohjaus.

7.1 Ohjauksen lähtökohta ja tavoitteet

Haastatellut ohjaajat toivat esille monia erilaisia tavoitteita ohjaamiselleen. Tavoitteissa korostui ohjauksen tapahtumisen myönteisyys ja rohkaiseva ote sekä mahdollisuus tuottaa oivalluksia ja tukea vaikkapa taidekouluun hakeutumiseen. Ohjaajat korostivat ohjaamista nuoren omasta tasosta lähtien ja kannustavalla asenteella.

Olla apuna työpajassa myös tulevaisuutta varten, esimerkiksi tarjota vinkkiä taidekouluihin hakemiseen tai antaa ohjeita, mihin kannattaa hakea.

Olen ohjaajana tyytyväinen, että olen joutunut tekemään ja ymmärtämään työttömyys-, kela-, sosiaalipuolen- ja verotuskaavakkeita. Se, että tietää niistä aika paljon, on helpompaa. Luottamus nuoreen kasvaa, kun hän tajuaa, että ohjaajana tajuan näitä asioita ja pystyn häntä neuvomaan. Ja se luottamus on tullut yhteisestä touhuamisesta, juttelusta ja erityyppisestä vapaasta lähestymisestä projektin yhteydessä.

Ohjaajat pystyivät tutustumisella, huumorin käytöllä ja omalla heittäytymisellään vapauttamaan nuoria, jotta nuoret uskaltaisivat tuoda omia mielipiteitään ja taitojaan esiin. Ohjaajan oli asetettava ikään kuin taustalle, kannustettava ohjattavaa nuoren omien ajatusten ja ideoiden avulla.

Yritän lähestyä ohjattavia nuoria huumorin kautta, tavallaan itsensä unohtaen heittäytyä tilanteeseen. Pysin pitämään oman egoni pois siinä, että minun ei tarvitse olla kenellekään mitään sen suurempaa. On kuitenkin joku kontakti.

Ohjaustoiminnan tavoitteet oli sovellettava tilanteen mukaan. Kaikkia ryhmän nuoria ei pystynyt tavoittamaan. Ohjaamisen ei tarvitse olla ohjaajan ns.mestarinäyte vaan tärkeää on saada kontakti ja antaa nuoren loistaa.

Pysin ohjaustoiminnassani siihen, että ainakin useita ohjattavia pystyisi auttamaan. Ja pääsisi niin lähelle heitä, että heistä tulisi oikeasti jotain, tavallaan syvempää. Tavoitteet eivät saa olla liian korkealla.

7.2 Kohtaaminen, luottamus ja tekeminen

Nuorten kohtaaminen ja luottamuksen saaminen olivat tärkeimmät perusedellytykset, jotta taideseinäprojektissa päästiin eteenpäin. Haastattelut toivat esiin kohtaamisen merkityksen ja korostaen siinä erityisesti sitä lähtökohtaa, missä nuori oli, kun hän saapui ryhmään.

Toimintaan lähteminen avoimin mielin ja odotuksin, vaikka lähtötilanne olisi vaikea ja haasteellinen. Kohtaaminen ohjattavan kanssa sellaisena, kun hän ryhmään tulee ja luottamuksen herättäminen tutustumisen kautta. Kohtaaminen vertaistukena ja ystävänä, ohjaajakokemuksen myötä käsittää nuoren arvomaailman, valinnat ja mielipiteet, kun tietää, mitä se elämä on, kun se on ihan hirveätä.

Taiteilijaohjaajan kyky tasavertaiseen avoimeen kanssakäymiseen nuoren kanssa avasi uusia tasoja keskinäiselle kohtaamiselle nuorelle, joka oli kokenut yhteiskunnan holhoavan ja hierarkkisen tukitoiminnan usein ahdistavana ja ehkä lukkiuttavanaakin.

Nähdä se ihminen. Monesti nuori kokee olevansa jotain numeroita tai jotain muuta kuin ihminen. Lahjakkuuden näkeminen ja löytäminen, koska näissä nuorissa kaikissa on sitä lahjakkuutta.

Taideseinäprojektin ohjaajien avoin kohtaamistapa nuorten kanssa edesauttoi luottamuksen keskinäistä syntyä. Erityyppisissä asioissa neuvominen auttoi, joka sai nuoren tajuamaan, että ohjaajakin tajuaa häntä koskettavia asioita. Kun luottamus oli saavutettu, saattoi sen pohjalta alkaa suunnitella itse projektia.

Olen pyrkinyt siihen, että ensin se luottamus ja sitten vasta se ohjaaminen. Ja luottamus tulee juuri sen tekemisen kautta ja että ollaan ja tutustutaan. Tekemisen ja juttelemisen kautta nuoret väistämättä kertoo menneisyydestään ja kouluhistoriastaan, sossu- ja kelatädeistä ja ongelmista. Siinä sitten voi pikkuhiljaa alkaa niitä ratkomaan ja vihjailemaan, mitä kaikkea voisi tehdä.

Ohjaajat antoivat työn kehittelyvaiheessa suuren roolin nuorten vapaalle ideoinnille ja hahmo- ja aihevalinnoille, kuitenkin niin, että jokainen ymmärsi osien merkityksen kokonaisuuden luomisessa.

Sosiaalista sitoutumista ajatellen olisi tärkeää saada nuoret sitoutumaan tähän projektiin ja toisiinsa. Monille on iso juttu, että heillä on joku yhteisö, mihin kuuluu tai tuntee kuuluvansa ja että he ovat tärkeä osa sitä yhteisöä. Etteivät he ole vaan joku pakollinen osa sitä yhteisöä, vaan oikeasti sillä on merkitys, että he ovat siinä porukassa.

Nuoret olivat innostuneita ja keskittyneitä työstäessään osuuttaan projektissa. He kokivat taideseinän omannäköiseksi ja omaperäiseksi. Oli saatu aikaiseksi kokonaisuus yhdessä ideoimalla ja kannustavan, hyväksyvän ohjaustoiminnan avulla. Tällaisen työn tekeminen ryhmässä voimaannuttaa nuorta.

Tämän kuulumisen porukkaan merkityksellisenä osatekijänä toivoisi antavan nuorelle tunteen, että hän laajemmassakin mielessä voisi kuvitella löytävänsä paikkansa yhteiskunnassa. Ja että sieltä löytyisi joku rooli, joka sopisi hänelle, jota pystyisi ja saattaisi tehdä.

7.3 Yksilön ja ryhmän voimavarojen vahvistaminen

Taideseinän ohjaustoiminnassa oli tärkeää vahvistaa yksilön ja ryhmän voimavaroja. Tavoitteena oli löytää ne keinot, joilla herätetään oma-aloitteisuutta ja ongelmanratkaisukykyä. Ohjaajan rooli oli olla taustalla tukevana

ja tietysti ammatillista apua antavana. Ratkaisusta ja ongelmista neuvoteltiin yhdessä ja annettiin nuorille mahdollisuus omaan ideointiin.

Ohjaajan rooli on olla sivulla ja tarvittaessa paikalla, jos tulee joku ongelma, jota nuoret eivät pysty ratkaisemaan. Monesti ne asiat liittyvät joihinkin teknisiin asioihin. Tällä toimintatavalla toivotaan, että saataisiin kehitettyä ja aktivoitua omaaloitteisuutta ja ongelmanratkaisukykyä. Onnistumisen kokemus on paljon parempi, kun se on aidosti itse tavallaan tehty. Ja sillä on merkitys, että he ovat siinä porukassa.

Ohjaajan kyky aistia tapoja, joilla voi ikään kuin kiertotietä rohkaista nuorta luottamaan omaan toimintaansa ja uskallukseensa, tuli ilmi ohjaustyössä.

Taiteilijallahan on se hyvä asema, että voidaan olla vähän pöhköjä...kaikki ymmärtää huumorilla, että tuo on vähän hullu, kun se on taiteilija. Se antaa kyllä paljon vapauksia, mutta lähennyttää paljon. Jämptin toiminnan ohella voin tehdä itse pikku mokia. Nuoret ymmärtävät, että se on ihan ok, voi mokata ja jatkaa, ei se haittaa.

Ohjaajanakin joudun kokeilemaan jotain uutta ja kerron sen niille nuorille ja paljastan sen, ettei ohjaajakaan tiedä kaikkea. Voidaan ikään kuin yhdessä opetella, miettiä järkeillä asioita. Useamman kerran on käynyt niin, että sitten nuoret itse keksivätkin paljon järkevämmän tavan tehdä jokin asia kuin mitä minä olen keksinyt. Ja sehän on aina vaan parempi.

7.4 Yhteisen tilan luominen ja keskustelu

Ohjaustoiminta oli ryhmäläisten omaa tekemistä tukevaa, kannattelevaa ja johdatteluvaa. Tärkeintä oli luoda ilmapiiri, jossa kaikki pystyivät osallistumaan omilla ehdoillaan, kuitenkin osallistumiseen kannustaen. Vuorovaikutus oli avointa. Tämä toimintatapa tuotti varmaan parhaan mahdollisen tuloksen sitouttaa nuori toimintaan, vaikka osa nuorista jäi pois tai jatkoi satunnaista pyrähtelyä ryhmässä. Arviointi oli kannustavaa. Nuoren käsitys itsestään oli useimmiten aliarvioiva ja vähättelevä.

Arviointi tapahtuu keskustelu pohjalta, puhumalla päivän tapahtumista huomioita toiminnasta. Varsinaista toimintamallia arviointiin ei ole kuin keskustelu. Tietenkin lopuksi käydään läpi nuorten kanssa heidän palautteensa omasta toiminnastaan. Jos palautteissa on jotain, mistä me ollaan täysin eri mieltä, esimerkiksi liittyen siihen työpanokseen tai johonkin osaamiseen, niin mietitään, että mistä jokin johtuu, että me ollaan eri mieltä asioista. Omalla kokemuksella se on ollut kyllä enemmän sellaista kannustamista. Nuoret kokevat

olevansa huonompia kuin he oikeasti ovat, eivätkä näe omia kykyjään ja lahjojaan.

TE-toimiston palautelomaketta olemme vieneet avoimempaan suuntaan. Näytämme nuorelle, mitä olemme laittaneet sinne, niin silloin ei tule mitään yllätyksiä siellä TE-toimistossa, että sinusta ajateltiin näin siellä. Itse koen sen antoisampana nuorelle, että palaute tulee suoraan ohjaajalta eikä minkään välikäden kautta.

7.5 Avoin vuoropuhelu ja sosiaalinen osallisuus

Taideseinäprojektin tilaaja TOIMI! -hanke tähtäsi toimintansa nuoriin, jotka olivat jääneet työ- tai koulutuselämän ulkopuolelle. Tavoitteena oli aktivoida nuoria toiminnallisen kuntoutuksen avulla ja siten, että toiminnassa toteutuivat kohtaaminen, vuorovaikutus ja sosiaalinen osallisuus.

Taideseinäprojektin ohjaajat painottivat työssään avoimen kohtaamisen merkitystä. Nuoret, jotka valikoituivat näihin ryhmiin, ovat usein pettyneitä yhteiskunnan tarjoamiin vaihtoehtoihin ja voivat olla monella tapaa hukassa elämässään.

Sosiaalinen sitouttaminen edellyttää kohtaamisen. Minä ihmisenä kohtaan sen toisen ihmisen, ymmärrän ja uskon sen, millainen ihminen sieltä tulee. Sillä vaikka hän olisi minun mielestäni käsityksessä itsestään, kuinka väärässä, niin ne kaikki asiat ovat kuitenkin hänelle itselleen tosia, ne epäilykset tai epävarmuudet, joita hän itsestään kokee. Ohjaajan pitää vain kohdata se ja hyväksyä se ajattelutapa. Jollain tavalla on löydettävä tekemisen kautta todistusaineisto siihen ajatukseen, että olet huomattavasti parempi kuin mitä itse ehkä itsestäsi ajattelet.

Jo pelkkä aikuisauktoriteetti, vähänkin kliseinen lähestymistapa, voi lukkiuttaa tilanteen. Taiteilijaohjaajilla oli kyky ja herkkyyys lähteä eri pohjalta nuoren kanssa.

Mahdollisimman vähän koitan puhua nuorille ns. "aikuisten asioista", mitä yleensä heidän aikuiskontaktit tämmöisissä paikoissa tekee. Mitä "pöljemmäksi" pystyy heittäytymään, sitä lähemmäksi heitä pääsee. Joka kerta on opeteltava uudestaan se, että kaikkia ei pysty auttamaan. Mutta lähtökohta kaikelle on, että haluaa auttaa ja parantaa maailmaa. Vuorovaikutuksen kautta pyrkii elämään siinä niiden nuorten kanssa ja samalla oppii itsekin nuorten kulttuurista, heistä itsestään ja heidän elämästään.

Taiteen sosiaalinen sitouttaminen liittyy vahvasti yhteiskunnan hahmottamiseen. Luova toiminta eri muodoissaan auttaa ihmisiä jäsentämään ja syventämään itsetuntemusta, pohtimaan ja selkiyttämään eksistentiaalisia arvo- ja merkityskysymyksiä, löytämään uutta orientaatiota ja sisältöä elämään, vahvistamaan itsetuntoa sekä eheyttämään ja saavuttamaan sisäistä tasapainoa, leikkimään ja rentoutumaan, työstämään ja ratkaisemaan omaan elämäntilanteeseen liittyviä ongelmia, kehittämään itseä ja rakentamaan omaa maailmankuvaa ja elämäntulkintaa. (Hämäläinen 1999, 67.)

Taiteen sosiaalinen sitouttaminen lähtee siitä mielestäni, että arvotan taiteen tosi tärkeäksi osaksi elämää. Koen, että taide on tietyllä tapaa tulkki siitä ajasta, mitä me eletään. Sen on tarkoituskin käsitellä sitä ympäristöä, missä me ollaan ja mitä me tehdään, mikä siellä on arvokasta ja miten meidän tulisi toimia. Se on tapa hahmottaa yhteiskuntaa, pohtia sitä ja ehkä myös kritisoida tavallaan myös sitä yhteiskuntaa. Se että joku nuori on syrjäytynyt, niin välttämättä se vika ei ole siinä nuoressa. Vika on yhteiskunnassa, joka ei jollakin tapaa pysty ottamaan sitä nuorta toimintaansa tai hyväksy häntä sellaisena kuin hän on. Yhteiskunnan, joka palkitsee vaan niitä voittajia ja selviytyjiä enemmän kuin niitä heikompia ja herkempiä yksilöitä.

Ohjaaja taiteilijana tunnistaa herkkyiden kokea maailman, jossa elämme. Taiteilijalla on kyky nähdä ja tuntea asiat eri tavalla, tiedostaa se, että yhteiskunnan rattaissa herkkyys ja erilaisuus tallataan monesti lyttyyn.

Herkempi on oikea sana. Jotta voi olla taiteilija, on etua siitä, että kokee herkästi sen maailman, jossa elää. Siinä mielessä voisi ajatella, että nämä taiteilijat ovat jollain tapaa samalla aaltopituudella näiden nuorten kanssa, jotka kokevat ehkä turhan rajuksi tämän nykymaailman, eivätkä pysty hyppäämään siihen mukaan. Taiteilija jollain tavalla näyttää, että tässä yhteiskunnassa voi olla herkkä ja toimia siinä muutenkin. Ettei aina tarvitse olla se voittaja tai selviytyjä, se ei ole se päätyyppi.

Taideseinäprojektin ohjaajien toiminta oli nuorten tukemista, vaihtoehtojen löytämistä kunkin henkilökohtaisen tulevaisuuden rakentamiseen. On suuri asia löytää ikään kuin uusi polku nuorelle hänen omista lähtökohdistaan ja saada nuori tuntemaan, että yhteiskunnankin pitäisi hyväksyä hänet, eikä niin, että hänen on sopeuduttava tiettyyn muottiin.

Näin vaikka jollain tasolla voisi ajatella, että minun tehtäväni on nyt tehdä näistä nuorista enemmän osia yhteiskuntaa, niin samalla ajattelen, että yhteiskunnan pitäisi muuttua

myös siinä määrin, että se voisi ottaa nämä nuoret osaksi yhteiskuntaa sellaisina kuin ne ovat. Se ei voi olla vaan yksipuolinen juttu, että nyt rakennetaan tässä niitä rattaita sinne koneistoon. Vaan enemmän se, että yritän saada heitä uskomaan itseensä ja siihen, että heillä on täysi oikeus olla sellaisia kuin he ovat.

Yhteinen keskustelu ohjaajien ja nuorten kesken tekemisen aiheesta ja eri näkökulmista siihen, oli tärkeää. Taide voi olla nuorelle erikoista ja herättää kysymyksiä. Sen havainnointi, että on asioita jotka menevät ymmärryksen ulkopuolelle, voi avata nuoren ajatusmaailmaa ja auttaa ymmärtämään, että aina ei ole valmiita vastauksia.

Ryhmän kanssa käydyt keskustelut ja mietiskelyt aihepiiristä kehittää taideteosta ja eri näkökulmien näkeminen siihen. Se on hirveän hyödyllistä ja mielenkiintoista, kun saattaa olla nuoria, joilla ei ole taiteellista taustaa ollenkaan.

7.6 Haasteellinen ja palkitseva ohjaus

Haasteellisinta projektin ohjaajalle oli kohtaaminen. Kohdata uudet nuoret, saada kontakti heihin ja tutustumisen kautta kehittyvän ymmärryksen löytäminen heihin. Lähtökohdat jokaisen kohdalla olivat erilaiset, usein hyvinkin vaikeat. Se taso, mikä saavutettiin, saattoi vaihdella suuresti.

Osa ottaa ohjaajan sellaiseksi, jolle voi jutella ja avautua, osa lähestyy vähän vähemmän, mutta kuitenkin juttelee ja sitten on niitä, joihin ei saa kontaktia.

Sekin on iso muutos, että nuori joka ei puhunut kenellekkään mitään ja oli yleensä jättänyt kaikki hommat kesken ja vaan kadonnut niin oli iso voitto ja iso juttu, kun hän ilmoittaa viestillä, että nyt on vatsa kipeä, en tule. On kuitenkin joku kontakti.

Ohjaaja kokee aina pettymystä tilanteessa, jossa ei kohtaamista saa syntymään. On vain hyväksyttävä ja sulatettava se, että kaikkia ei pysty auttamaan.

On vaan muistettava, ettei odota mitään täydellistä, koska silloin on todella vaikeaa lähteä ohjaustyöhön. On osattava vaan ottaa vastaan se mikä tulee. Ei lähde millään toiveilla, vaan avoimin mielin.

Palkitsevimiksi asioiksi ohjaajat kokivat aidon kontaktin syntymisen nuoreen ja sen näkemisen, että nuori meni eteenpäin elämässään, ohjautui kursseille tai työharjoitteluun. Palkitsevaa oli huomata, kuinka nuoret olivat ylpeitä siitä, mitä olivat saaneet aikaiseksi.

Palkitsevinta on tietenkin huomata, että joku nuori menee eteenpäin tai nähdä siellä julkistustilaisuudessa, miten ylpeitä he ovat ihan ansiosta siitä, mitä he ovat saaneet aikaiseksi. Se on tietysti se kaikkein palkitsevin.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Oma tavoitteeni opinnäytetyössäni oli ymmärryksen lisääminen taideohjaamisesta kokemuksen ja tutkimisen kautta. Taidelähtöisiä menetelmiä voidaan opetella kirjoista, mutta niiden ohjaamista ei. Keskeinen osa ammattilaista vuorovaikutusta liittyy toiminnan tavoitteellisuuteen ja siihen, miten ohjaaja kuljettaa tätä tavoitteellisuutta omaa toimintaansa läpäisevänä periaatteena (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015, 73.)

Sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan tavoitteiksi on määritelty muun muassa avoin vuoropuhelu, kohtaaminen, yhteisen tilan luominen ja vuorovaikutus. Näitä asioita pyrin havainnoimaan ohjaajien ja nuorten välillä osallistuessani ryhmän toimintaan. Tavoitteenani oli pyrkiä ymmärtämään, miten sosiaalisesti sitoutuneen taidetoiminnan ohjaus etenee ja jäsentyy.

Taideseinäprojektin ohjaajilla oli monipuolinen kokemus erityyppisten ryhmien kanssa työskentelystä. Heidän ohjauksaan seurattessani todellistui se, kuinka moninaisista asioista ohjaus rakentui. Rakentavan ilmapiirin muotoutuminen vaati ohjaajalta erityistä tilannetajua sekä kykyä vuorovaikutuksen avulla innostaa, kuunnella, havainnoida, antaa tukea tarvittaessa ja ohjata kokonaisuutta. Kiinnitin huomiota siihen, millä tavalla ohjaajat kohtasivat jokaisen nuoren omana persoonanaan, yksilön huomioiden.

Ohjaaja loi omalla vuorovaikutuksellaan rakentavan pohjan tilanteelle ja ryhmälle jättäen samalla myös avoimen tilan vuorovaikutuksen syntymiselle. Tämä tapa auttoi varmasti ilmapiirin luomiseen yhteisessä tilassa, jossa oli kiireetön tuntu ja turvallinen hyväksyty olo tehdä työtä. Erityisen tärkeässä osassa tämä työskentelytapa oli maahanmuuttajataustaisille nuorille. Taideprojektissa ohjaajat pitivät keskiössä vuorovaikutuksen syntyä, vapaata juttelua, yhteisiä taukoja ja rauhallista pohdintaa. Koin ruokatauot ja yhteiset kahvihetket tärkeiksi, jolloin kaikki irtaantuivat hetkeksi työstään ja istuttiin naamat vastatusten toistemme kanssa. Ohjaajat olivat paikalla ja pystyimme käymään vapautuneempaa keskustelua taiteesta ja arkisista asioista sekä uutisista, jotka mietityttivät. Työnteko tapahtui muuten paljolti seinään päin kääntyneenä, joten ruokatauko ikään kuin elävöitti päivää.

Ohjaajien haastatteluissa tuli ilmi monenlaisia tavoitteita, joihin he pyrkivät ohjauksessaan. Näitä olivat muun muassa onnistumisen kokemukset

nuoren kanssa, tukea nuorta tulevaisuuteen, päästä lähelle nuorta sekä rohkaista häntä.

Tekeminen ja nuorten omien ideoiden käyttö ja hyväksyntä, olivat myös ensisijaisessa roolissa taideseinäprojektissa. Jokaisella nuorella oli oma osionsa, jota sai jatkaa siitä, mihin oli jäänyt, vaikka olisi ollut poissaolojakin. Ohjaustilanne muokkautui ryhmässä tilanteiden mukaan. Ohjaajat pitivät tärkeänä sitä, että nuori pääsisi mukaan alusta loppuun projektiin. Sitoutuminen siihen oli parempaa ja toimivampaa, kun he näkivät, että oikeasti oli juttu, mikä pitää tehdä ja se oli tosi tärkeä asia, mitä alettiin tehdä. He hahmottivat kokonaisuuden, mihin pyrittiin.

Oman tekemisen merkityksellisyys oli tärkeää nuoren motivoitumisen kannalta. Tekeminen ei saanut olla mitä vain "pallon heittelyä" tai puuhastelua. Sillä täytyy olla jokin selkeä funktio, mihin se tähtäsi ja että sen tekeminen tuotti mielihyvää.

Ohjaajan aito läsnäolo loi perustan sille, miten ryhmän sisäinen vuorovaikutus lähti kehittymään ja mitä yksilöllisiä prosesseja se käynnisti. Ohjaaja oli myös itse valmis vaikuttamaan siitä, mitä hetkessä syntyi. Hän antoi osallistujille yksilönä ja ryhmänä tilaa ja häivytti huomiota pois itsestään.

Taideseinäprojektin nuorten toiminta tapahtui pienissä ryhmissä jokaisen maalattavan seinäpalan kohdalla ja omaa osuuttaan työstäen. Työskentelyssä pystyi tuntemaan, että työ koettiin yhteisesti tehtäväksi kokonaisuudeksi ja oman tekemisen ohella juteltiin ja seurattiin muiden tekemistä. Muodostui yhteisöllisyyttä sanallisesti ja sanattomasti, mikä auttaa ohjattavia tuntemaan ryhmään kuulumisen tunnetta. Oleellista onkin tällaisessa vapaaehtoisessa taidetoiminnassa se, että se synnyttää edetessään onnistumisen kokemuksia ja onnistumisista käydään vuoropuhelua toisten kanssa.

Ilman herkistymistä ja motivoitumista ei aitoa osallistumista synny. Yksi ammatillisen innostajan perusvalmiuksista onkin kyky ihmisen herkistämiseen. (Kurki 2000, 133.) Taideseinäprojektiin osallistuvilla nuorilla oli monella kokemuksia epäonnistumisista, syrjäytymisestä ja mielenterveysongelmista. Motivoinnilla nuoren tavoittaminen vaati paljon herkistävää työstämistä. Oli löydettävä tapa, millä herättää kiinnostusta, intoa ja uteliaisuutta tehtävään projektiin. Näin asian kiteytti toinen ohjaajista:

Meidän kulttuuriimme kuuluu se, että kaikkea on niin liikaa tai liian vähän. Sitä tulee jotenkin turraksi ja turhautuneeksi. Ohjauksen avulla koitan poistaa sitä ja antaa erilaisia ärsykeitä, kaikkea sellaista, mitä kaikkea ihminen voi ajatella. Herätellä uteliaisuutta, että projektin jälkeen jokaisen olisi helppompaa kysyä, että miksi ja mikä juttu tämä oli ja mitä nyt tapahtui. Yritän saada nuoren tajuamaan, että itseänsä voi

muuttaa, rohkaista ja kannustaa. Itse pystyy vaikuttamaan omaan ja toisten elämään tosi paljon.

Ohjaustoiminta oli paljolti ryhmäläisten omaa toimintaa tukevaa ja johdattelevaa. Ryhmäläiset saivat tilaa omaan prosessointiin ja tilanteiden tarkasteluun. Kaikki saivat osallistua omalla painollaan kuitenkin osallistumiseen kannustaen.

Inhimillinen persoona on siis arvokkuudessaan keskeisen tärkeä. Tämä persoona kuitenkin sisältää myös yhteisöllisen ulottuvuuden: kaikki ihmiset ovat samalla tavalla persoonia, joilla on yhtäläinen arvo. Yhteiskunnallisen muutoksen tulisikin suuntautua toteuttamaan kaikkien ihmisten aitoa yhteisöllistä elämää. Tämä voi tapahtua vain yhteisöllisen toiminnan välityksellä. (Kurki 2000, 132.)

Yhteisöllisen taidetoiminnan kautta toteutuu yhteisötaiteen lähtökohta, taiteen tekeminen yhteisön kanssa ja sen ehdoilla. Taiteilijat toimivat innostajana ja mahdollistajana projektia varten muodostuneessa yhteisössä. Lopputuloksen ohella keskeistä on prosessi. (Bardy 2007)

TOIMI! -hankkeen ryhmissä koskien nuorten ohjaustoimintaa on tyypillistä se, että osa nuorista on aktiiviosallistujia ja toisaalta muodostuu se nuorten joukko, joka osallistuu toimintaan silloin tällöin. Se asettaa ohjaustoiminnalle omat haasteensa.

Myös taideseinäprojektissa ohjaustyön oli mukauduttava siihen, että osa nuorista ei käy toiminnassa säännöllisesti. Ohjaavat kannustivat paikalle tulosta pätkittäinkin ja kukin sai jatkaa omaa osuuttaan työstä siitä kohdasta, mihin oli jäänyt. Tärkeintä ohjauksessa oli luottamuksen kautta asettua nuoren puolelle ja hyväksyä nuoren epävarmuus. Vapaaehtoisuuden osallistumiseen oli säilyttävä sekä tasapuolinen suhtautuminen ohjattaviin.

TOIMI!-hankkeen yhtenä tavoitteena oli keskittyä toimintaan nuorten kanssa ja heitä kiinnostavaan tekemiseen. Nuorten toiminnallinen osallisuus hankkeen sisällöissä toi nuoren aktiivisempaan asemaan kuin perinteisenä palveluiden vastaanottajana.

Ohjaajat pyrkivät ja saivat kannustavalla ja ystävällisellä otteella luomaan luottamuksen, jolla sitouttaa nuoria toimintaan. Tämä toimintatapa tuotti varmaan parhaan mahdollisen tuloksen, vaikka osa nuorista jäi pois tai jatkoi satunnaista pyrähtelyä ryhmässä. Tavoitteet oli asetettava matalankynnyksen periaatteella ja jokaisen nuoren tilanteen mukaan.

Luottamuksen luominen ohjaajan ja ryhmän välille tuntuu olevan isossa merkityksessä. Molemmat ohjaajat kertoivat nuoren kohtaamisen haasteellisuudesta, etenkin niissä ensimmäisissä hetkissä, kun kohtaaminen

syntyy yksilön kanssa. Yhdessä tekeminen ja yhteiseen päämäärään pyrkiminen mahdollistavat ryhmän ja yksilöiden keskinäisen työskentelyn.

Nuorten lopputuotoksen, upean yhteisöllisen seinämaalauksen, lopullinen sijoituspaikka hieman yllätti itseni. Tällaisia teoksia katukuvamme kaipaa; teoksia joissa on väriä, huumoria, kulttuurihistoriaa, katutaidetta, katseenostattajaa. Toivottavasti jatkossa tällaiset teokset löytävät sijoituspaikkansa jostakin aukeammalta ja ihmisiä paremmin tavoittavalta paikalta.

Taideseinäprojektin ohjaamisen tärkeimmän perusidean voi kiteyttää seuraavaan ohjaajan toteamukseen:

Ihmisen kohtaaminen sellaisena, kuin se tulee. Nähdä se ihminen.

9 POHDINTA

Havainnoidessani ohjaajien työskentelyä taideseinäprojektissa tuli selvästi ilmi heidän kokemuksensa erityyppisten ryhmien ohjaajina. Ohjaajat pystyivät soveltamaan työtapojansa ja muokkaamaan niitä eri yhteyksiin.

Yhteisötaiteilijan ammattitaito on pitkän kokemuksen tulos. Se on sidoksissa myös omaan persoonaan ja identiteettiin. Ohjaustyötä toteutetaan eri tavoin, omaa persoonallisuutta käyttäen sekä oman historiansa kokemusta.

Taiteilijan työ on oman herkkyyden ja epävarmuuden tunteen kanssa painimista, luovuuden henkistä tuskatilaa ja usein myös taloudellisten vaikeuksien sietämistä. Työ vaatii jatkuvaa innovaatiota tuottaakseen tulosta. Nämä näkökulmat antavat kuitenkin vahvaa perspektiiviä ohjaustyöhön. Yhteyden saaminen nuoreen, joka omassa elämässään voi olla ihan hukkassa, tapahtuu ohjaajan oman tilannetajun ja kokemuksen kautta.

Taiteilijaohjaajan kyky tasavertaiseen avoimeen kanssakäymiseen nuoren kanssa avaa keskinäiselle kohtaamiselle uusia tasoja nuorelle, joka on kokenut yhteiskunnan holhoavan ja hierarkkisen tukitoiminnan usein ahdistavana ja lukkiuttavana. Taulun mukaan yhteisvastuu solidaarisuutena ymmärrettynä, myötämielisyytenä kanssaihmissä kohtaan, kuvaa taiteilijaohjaajien kanssaolemisen tapaa nuorten kanssa. Taiteilijat pystyvät myös luomaan avoimelle dialogille neutraalia tilaa toimimalla. (Taulu 2015.)

Taiteen ja taidekasvatuksen keinot eivät ole mekaanisia ja toimintavarmoja, vaan ne ovat alttiita kaikelle sille, mikä elämässä on arvaamatonta (Varto 2007, 154.) Tässä epävarmuudessa ja hämmennyksessä on kuitenkin myös siemen siihen koskettavaan olemiseen ja vieraantumattomaan kohtaamiseen, jossa jokaisen osapuolen persoonalliset tunnot ja ajatukset

saavat tilaa juuri sen vuoksi, että niitä ei odoteta toisenlaisiksi (Sava 2007, 193.)

Havainnoidessani ohjaajien toimintaa välittyi siitä vahvasti heidän ja ryhmän välinen molemmin puolinen rauhallisuus ja harmonisuus. Nuoret tekivät töitä keskittyneesti ja paljolti omatoimisesti. Leena Kurjen (2002, 83) mukaan innostajien tulisi osata ”johtaa johtamatta”. Hänellä tulisi olla riittävästi persoonallisuutta ja dynaamisuutta yllyttämiseen ja herättelyyn ilman määräämistä. Erityisryhmien kanssa toimiessa tämä on mielestäni suuri saavutus. Hämäläinen (1999, 69) toteaa, että työskentely inhimillisen kasvun osa-alueilla vaatii työntekijältä taitoa ja ymmärrystä, mikä kehittyi kokemuksen kautta.

Focault(1996) kirjoittaa uteliaisuudesta välittämisen ilmentymänä: ”Uteliaisuus saa aikaan välittämistä; se herättää huolehtimisen siitä, mikä on olemassa; valmius nähdä erikoista ja ainutlaatuista meissä ympäröivissä asioissa; tietynlainen huolettomuus rikkoa totutut kaavat ja katsoa asioita toisin; into hahmottaa, mitä on tapahtumassa ja mitä on meneillään; rentous suhteessa perinteisiin hierarkioihin, jotka määrittelevät mikä on tärkeää ja olennaista”. (Hannula 2004, 73.)

Identiteettityö taiteen keinoin saa yhden perustelunsa nykyajan elämisen moninaistumisesta ja epävarmuuksista. Sitä ohjaa epäilemättä myös länsimainen aitoa minuutta korostava yksilökeskeinen ihmis- ja maailmankäsitys. Vaihtuvissa merkityksissä elävä minuus helposti hukkuu kaikenlaiseen sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja materiaaliseen krääsään. (Sava 2004, 121.)

Oman elämän ja maailman vuoropuhelu on parhaimmillaan itseä luovaa, kehittäväää ja muuttavaa. ”Taide antaa mahdollisuuden siirtyä minän ulkopuolelle maailmassa olemiseen ja etäisyyden päästä ymmärtää, mitä merkitsee olla minä tässä maailmassa, ja kääntäen, mitä merkitsee maailman oleminen minussa.”(Sava 2004, 122.)

Koin erittäin merkittävänä ja silmiä avaavana sen tavan, millä taiteilijaohjaajat vetivät ryhmää. Tietoisuus siitä, että kaikkia ryhmäläisiä ei pysty tavoittamaan ja auttamaan niin kuin haluaisi, ei vaikuttanut siihen, miten he syventyivät ja heittäytyivät ryhmään toiminnassaan. Osaaminen oli kokonaisvaltaista käsittäen projektin vetämisen, nuorten ryhmäyttämisen, henkisen lähentymisen, tukemisen, kannustamisen, syvällisen solidaarisuuden, kaavakkeiden täyttämisen ja kaiken muun ohella myös kahviastioiden tiskaamisen.

Yhteistoiminnallisuus rakentuu parhaimmillaan erilaisuudelle eikä samantyyppisyydelle. Taidekasvatus voi siis olla paikka, jossa mukana olevat saavat oman äänensä kuuluville ja toimintansa näkyville niin, että tilanne ei sido niitä ennalta annettuun kaavaan tai toiminnan hyödyllisiin tehokkuus- ja

tulosseuraamuksiin. Aina on myös mahdollista, että kokemusten erilaisuudessa syntyy enemmänkin vain hämmennystä ja sekaannusta kuin ”yhteistä tanssia” (Sava 2007, 192-193.)

Mielestäni on tärkeää, että ryhmää ohjattaessa, on kaksi ohjaajaa, työpari, jotta erilaisten tilanteiden kirjossa voi jakaa ne toisen ihmisen kanssa. Kuntouttavassa toiminnassa voi tulla yllättäviäkin, ennalta-arvaamattomia tilanteita, joita asiakasryhmän dynamiikka tai motoriikka aiheuttaa. Luetuani Ars Häme ry:n julkaisua (Ars Häme ry 2015) tuntui hyvältä, että ohjaajilla oli ollut mahdollisuus puida tilanteita ryhmässä psykoterapeutin avustuksella. Kaiken kaikkiaan kirjallisuutta oli mielenkiintoista lukea ja peilata sitä tutkimusaineistoon. Luovan ja taiteellisen alan tutkimuksellista ja tilastollista aineistoa hyvinvointivaikutuksista ihmiseen ei ole liikaa Suomessa julkaistu.

Terveysteni liittyvät tekijät hidastivat opinnäytetyön etenemistä, mutta tuottivat toisaalta syrjäytymisen tunteen. Tilanteen hyväksyminen avasi ja vahvisti omaa herkkyyttäni ja empatiaa tunnistaa toisen ihmisen vaikeudet ja kamppailut elämässään.

Ohjaustoiminnan artenomien opintojen myötä mieleeni on tullut kysymys siitä, onko ohjaajilla olemassa jokin arviointi-, ohjaustyökalu tai lomake, joka helpottaa työn tavoitteiden toteutumisen seuraamista. Olen pohtinut ihmiskäsitysasioita ja niiden antamaa tietoa omassa ohjaustyössä. Olen kokenut niihin tukeutumisen hyödylliseksi ja perustavanlaatuisiksi ohjaamisessa. Ihmiskäsityksen ymmärtäminen ohjauksessa voi toimia selkärangan työlle. Olipa ihmiskäsitys humanistinen tai jokin muu, siihen voi peilata ja tukeutua ja sitä voi myös päivittää.

Itse ajattelen, että:

Toimin – Olen olemassa.
Minun toiminnallani on vaikutusta.
On tärkeää, että toimin itse.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (2010a). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Juva: WS Bookwell Oy.

Aaltola, J. & Valli, R. (2010b). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: WS Bookwell Oy.

Ars-Häme ry. Taulu, S. (2015). *Sosiaalisesti sitoutunut taidetoimintarakenteen kehittäminen*. Haettu 8.7.2018 osoitteesta https://storage.googleapis.com/turkuamk-pilotti/2017/02/ars_hame_ry_sositoimintaraportti_2015.pdf

Bardy, M. & Känkänen, P. (2005). *Omat ja muiden tarinat – Ihmisyyttä vaalimassa*. Helsinki: Stakes.

Freire, P. 1970. (suom. 2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

Hannula, Mika. (2004). *Nykytaiteen harharetket. Kommunikaatio prosessi valkoisen kuution ulkopuolella*. Helsinki: Kuvataideakatemian julkaisuja.

Hiltunen, M. & Huhmarniemi, M. (2010). *Rälläkki ja sivellin. Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin hyväksi*. Rovaniemi: Sevenprint

Hiltunen, M & Jokela, T. (2001). *Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja: D.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes P. & Sajavaara P. (2009). *Tutki ja kirjoita. 15*. Uudistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.

Heikkilä, J & Heikkilä, K. (1997). *Innovatiivisuutta etsimässä*. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2017/12/taide-yhdistaa-mo-nialaisuus-osallistavan-taiteen-voimavarana-minna-hautio.pdf>

Hämeenlinnan Taiteilijaseura ry. (2012). Haettu 14.7.2018 osoitteesta <http://hameenlinnantaiteilijaseura.fi/seura/>

Hämäläinen, J & Kurki, L. (1997). *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.

Jyväskylän Yliopisto. Haettu 21.8.2018 osoitteesta
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/etnografinen-tutkimus>

Kuntoutusportti (2016). Haettu 29.7.2018 osoitteesta
<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Känkänen, P. (2013). *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia*. Tampere: Juvenes Print

Nurmo, I. Hankehakemus-moniste, Hämeenlinnan kaupunki

Nurmo, I. TOIMI!- Nuoren polku palveluihin toiminnallisen kuntoutumisen kautta – hankkeen loppuraportti

Laitinen, L. (2017). *Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelu*. Turun ammattikorkeakoulun julkaisuja 46. Tampere: Juvenes Print.

Löytönen, T & Sava, I (2011). *Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkkina*. Jyväskylä: PS-kustannus

SuomiFinland 100. (2017). Haettu 20.7.2018 osoitteesta
<http://suomifinland100.fi/>

Mahlakaarto, S. (2010). *Voimaantumisen identiteettityönä - vahvaksi työssä?* (toim.) Collin, Paloniemi, Rasku-Puttonen, Tynjälä. Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus Porvoo: WSOY pro.

Sava, I. (2007). *Katsomme - näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B81. Jyväskylä: PS-kustannus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2018). Haettu 6.7.2018 osoitteesta
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Tulevaisuuden journalistien media. (2016) Haettu 29.7.2018 osoitteesta
<https://tutka.pro/taideakatemia-yo/osallistava-taide-kasvattaa-suositaan-kulttuuritapahtumissa/>

Ranta-Tyrkkö.S & Roivainen.I. (2015). *Yhteisöt ja yhteisösozialityön lähtökohdat*. Tallinna: United Press Global

Taalu,S. (2015). *Menneisyyttä aina ei ehdi pukea*. Pro gradu. Jyväskylän Yliopisto. Haettu 10.7.2018 osoitteesta
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47321/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201510193396.pdf>

Tuomainen S. (2014). Uudistuva sosiaalialan osaaminen.
<https://blogit.metropolia.fi/uudistuva-sosiaalialan-osaaminen/page/47/>

Universum ry. (2016). Haettu 10.7.2018 osoitteesta
<http://universum.fi/ohjelmisto/moot/>

Varto, J. (2011). *Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: Lyhyt katsaus lyhyen historian juoneen. Teoksessa Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä.*(Toim.) Anttila. Helsinki: Teatterikorkeakoulun julkaisuja.

Vilka, H. *Tutki ja kehitä.* (2005). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Vilka, H. *Tutki ja havainnoi.* (2006). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. (2013). Tampere: Tammerprint.
http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_tauteesta.pdf .. --> +
Lotta Häkkinen

HAVAINTOPÄIVÄKIRJA

15.2.2017 Ensimmäinen käynti taidekasarmilla

Tässä ryhmä oli kokoontunut käyntiäni ennen kahdesti. Kävimme keskustelua ohjaavien taiteilijoiden kanssa työn alusta kokonaisuunnittelusta. Koin miellyttäväksi tilanteessa sen, että myös nuoret olivat mukana. Tuli heti vaikutelma, että ohjaajat olivat saaneet ryhmälle luoduksi tunteen, että työ on todella kaikkien yhteinen. Ohjaajat olivat kehittäneet työlle Suomi100-aiheisen teeman, jonka yhteydessä huomioitaisiin Suomen maalaustaiteen merkkiteoksia. Nuoret olivat tutustuneet töihin liittyviin teoksiin taidekasarmilla ja saaneet valita mieleisiä maalauksia eri aikakausilta. Ja niihin yhdistettiin nykypäivää erilaisilla tunnetuilla hahmoilla ja ilmiöillä. Nuoret olivat myös aloittaneet seinälevyjien pohjamaalauksen.

Kokonaisvaikutelma ensimmäisestä käynnistäni oli erittäin myönteinen. Olin mennessäni sinne tuntenut jännitystä ja epävarmaa tunnetta projektin käytännön toteutuksesta ja ryhmäläisten asennoitumisesta siihen. Tapaaminen antoi kuitenkin heti vaikutelman, että ohjaajat olivat saaneet ryhmään joustavan ja hyväksyvän ilmapiirin ja saaneet näinkin lyhyessä ajassa nuorten toiminnan alkuun. Myöskin se välittyi, että hommaa tehdään nuorten ehdoilla, myönteisesti suhtautuen vaatimatta tarkkoja aikarajoituksia ja periaatteella että jokaisen panos on tärkeä ja yhdessä tekeminen on motivoivaa.

Terveydellisistä syistä johtuen pääsin havainnoimaan kasarmille seuraavan kerran maaliskuussa.

22.3.2017

Toinen käyntini taidekasarmilla. Sovin toisen ohjaajan kanssa käyntieni ajankohdista etukäteen. Nuorten työ oli edennyt vaiheeseen, jossa kuvat yhdistettiin ja sommiteltiin tietokoneen avulla neljälle eri alustalle, josta niitä heijastettiin videotykin avulla seinälle. Ensimmäinen osallistava havainnointikerta sovittiin maanantaille 27.3.

27.3 Ensimmäinen havainnointikerta

Harjoittelin rooliani osallisena ryhmään. Sain tehtäväkseni tehdä taustaa kuvalle. Ryhmäläiset tekivät keskittyneen oloisina omia lohkojaan työstä.

Ohjaajat ohjasivat nuoria tarpeen mukaan työstämään maalausta, sekoittamaan värejä ja valoisuusasteikon määrittelyssä. Ohjaamisen lomassa vettä auttoivat nuoria ammattikorkean ennakkohakutehtävien selvittämisessä. Työskentelyilmapiiri oli keskittynyt. Työrauhaa luotiin myös suhteessa tilaan. Itsenäisesti tai pareittain tehtävässä työskentelyssä luotiin puitteet rauhalliseen omanlaiseen työskentelyyn. Omien hahmojen valinta maalauksiin selvästi innosti ryhmää, kun työstä alkoi kehittyä omaperäisen näköinen. Hauskojen hahmojen valinta kevensi tunnelmaa työnteossa. Nuorten lähdettyä ohjaajat pitivät yleensä palaveria keskenään. He kävivät läpi työrupeaman sujumista, ryhmän asennoitumista työhön ja toisiinsa. Koin osallistuvan havainnoinnin hyvänä vaihtoehtona päästä sisälle nuorten juttuihin ja työpajan toimintaan.

3.4 Toinen havainnointikerta

Ryhmään mukaan meno oli helpompaa sen ollessa tuttu jo entuudestaan. Ohjaajat ottivat tervetulleesti vastaan myöhästyneetkin tulijat. Hahmojen maalaus jatkui. Taidekirjoista tutkittiin tarkempia yksityiskohtia ja maalaustapaa. Ohjaajilla oli todella hyvä ote nuoriin. He osasivat ohjeistaa hyvin ja selkeästi. Ohjauksessa oli hyvin rauhallinen ote, joka mielestäni heijastui hyvin ryhmään. Keskustelut nuorten ja ohjaajien välillä esimerkiksi ruokatunnilla olivat todella vapautuneita. Ruokatauot olivat sosiaalinen tapahtuma, jossa välillä syntyi mukavia yhteiskeskusteluja koko ryhmän välille.

12.4 ja 26.4 viimeistelyä, vaaleanpunaiset alaosat

Kokonaistyön viimeistelyä. Alun perin oli tarkoitus tehdä työn alareunaan maalauksia, mutta ajan puutteen vuoksi päädyttiin serigrafisella menetelmällä painamaan Suomen presidenttien kuvia. Menetelmän opettelu kiinnosti ryhmäläisiä erityisesti.

3.5

Ohjaajilta vaati herkkyyttä nähdä se, miten jatkaa joltakin kesken jäänyttä kohtaa. Vaikeutta tuotti myös ajoittain asian kommunikointi maahanmuuttajataustaisen nuorten kanssa. Työ saatiin valmiiksi lopullisesti. Ryhmäläiset vaikuttivat tyytyväisen innostuneilta valmiiseen työhön. Tuntui, että he olivat itsekin yllättyneitä lopputuloksesta, joka oli hauska ja kaiken kaikkiaan taitavasti tehty ja läpileikkaus Suomen satavuotis-taidehistoriasta. Työn merkitystä lisäsi varmasti myös sekin, että se tulee saamaan näkyvän ostoskeskus Goodmannin seinällä. Sovimme työn pystyttämistä 8.5.

8.5

Työn pystytys tapahtui Goodmannin ulkoseinään nosturin avulla. Mielestäni oli harmi, että se sijoittui hiljaiseen kohtaan ja sivulle ostoskeskuksessa. Toivon mukaan se löytäisi jatkosijoituspaikan jostakin nuorten toiminnallisesta tilasta.

9.5 Avajaiset

Avajaistilaisuus. Paikallismedia huomioi ja tiedotti työn esille tuonnin uutisoinnissaan ja kertoi ja kertoi sen olevan TOIMI!-hankkeen työkokeilu. TOIMI!-hanke tarjosi työnohjaajille ja -tekijöille lounaan Goodmannin tiloissa.

10.5

Loppujäätelöt

Kuva: Karita Raikamo